

Geen Asiel, Wel Vrees?

Een Onderzoek naar de Migratiemotieven, Afwijzingsgronden en
Terugkeerintenties onder Afgewezen Asielzoekers

Eline van der Haar (337134)
Masterscriptie 'Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid'
Faculteit Sociale Wetenschappen
Erasmus Universiteit Rotterdam

Begeleidend docent: dr. A.S. Leerkes
Tweede begeleider: dr. P. Mascini

November 2011

Voorwoord

In 2004 ging ik Psychologie studeren aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Toen had ik nooit gedacht dat ik mijn studententijd jaren later zou afsluiten aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Maar na het voltooien van de master Sociale Psychologie wilde ik het liefst nog een tijdje verder studeren. In die periode heb ik me zowel verdiept in vacatures als in alle mogelijke masters die ik nog zou kunnen volgen. Na het vinden van de master ‘Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid’ was de keuze snel gemaakt; interessante vakken en een mooie combinatie met Sociale Psychologie.

Dat betekende een nieuwe stad, een schakelprogramma Sociologie en na een jaar eindelijk de master waar ik me zo op verheugde. Hoewel ik me in drukke periodes regelmatig heb afgevraagd ‘waarom ik toch zo nodig nóg een studie moest gaan doen’ heb ik van mijn keuze geen spijt gehad. Ik heb me verdiept in interessante stedelijke vraagstukken en voor mijn scriptie in het vluchtelingenrecht en de asielprocedure. Als vervolg op onderzoek naar de determinanten van zelfstandige terugkeer onder bijna uitgeprocedeerde asielzoekers – uitgevoerd door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC) – deed zich de mogelijkheid voor om asioldossiers te onderzoeken. De dossiers en het gehele onderwerp rondom het vluchtelingenrecht hebben veel indruk op me gemaakt.

Ik wil mijn scriptiebegeleider Arjen Leerkes en het WODC bedanken voor het vertrouwen om mij het dossieronderzoek te laten uitvoeren. Daarnaast wil ik Arjen bedanken voor de begeleiding tijdens mijn afstuderen. Naast hulp bij mijn scriptie betekende deze begeleiding bijvoorbeeld ook dat ik meekon naar een studiemiddag van de Dienst Terugkeer & Vertrek. Ik heb dat erg op prijs gesteld. De tweede lezer van mijn scriptie, Peter Mascini, wil ik bedanken voor de (literatuur)suggesties die ik na mijn onderzoeksvoorstel heb kunnen gebruiken voor de verdere uitwerking van mijn scriptie. Het dossieronderzoek zelf heeft plaatsgevonden bij het Informatie- en analysecentrum van de Immigratie- en naturalisatiedienst (INDIAC) in Rijswijk. Ik ben daar erg vriendelijk ontvangen, waarvoor dank.

Op de laatste maar niet de minste plaats wil ik mijn ouders bedanken. Zonder hun steun was ik waarschijnlijk niet aan een tweede studie begonnen.

En nu ben ik twee masters en twee scripties verder. Uitgeleerd ben ik nog steeds niet, maar mijn studententijd heeft nu lang genoeg geduurd en ik ben er klaar voor om aan het werk te gaan!

Eline van der Haar

Rotterdam, november 2011

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding voor het onderzoek	1
1.2	Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie	3
1.3	Opzet van de scriptie	5
2	Theoretisch kader	6
2.1	Categorisering	6
2.2	Vluchtelingenrecht	7
2.3	Vluchtelingendefinitie	8
2.4	Restrictiever beleid	11
2.5	‘Deserving’ en ‘undeserving’	11
2.6	Beoordeling van geloofwaardigheid	14
2.7	Terugkeervraagstuk	15
3	Onderzoek	17
3.1	Probleemstelling en deelvragen	17
3.2	Methoden	17
3.3	Gebruik van asioldossiers: mogelijkheden en beperkingen	22
3.4	Representativiteit	24
4	Resultaten	25
4.1	Beschrijving van de gevonden migratiemotieven	28
4.2	Beschrijving van de gevonden afwijzingsgronden	36
4.3	Waarom leiden de migratiemotieven niet tot asiel?	43
4.4	Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met terugkeerintentie en de veronderstelde veiligheid in het land van herkomst	48
4.5	Geboorteland van de respondenten: strategische beantwoording?	50
4.6	Verouderd beeld van het land van herkomst	50
5	Conclusie en discussie	52
	Literatuur	57

Bijlagen

A	Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met terugkeerintentie	59
B	Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met de veronderstelde veiligheid in het land van herkomst	60
C	Respondenten met een verblijfsvergunning asiel	61

In het publieke debat wordt soms al snel gedacht dat uitgeprocedeerde asielzoekers om economische of anderszins niet-veiligheidsgerelateerde redenen gemigreerd zijn. Onderzoek naar de determinanten van zelfstandige terugkeer (Leerkes et al., 2010) suggereert echter dat uitgeprocedeerde asielzoekers zich ernstige zorgen maken over hun veiligheid in het land van herkomst en daarom niet terug willen. Het huidige onderzoek heeft de migratiemotieven van deze groep in kaart gebracht. Veruit de meeste migratiemotieven hebben te maken met veiligheid. Een deel van deze motieven is tijdens de asielprocedure ongeloofwaardig of onaannemelijk bevonden. Een ander deel valt – ondanks de veiligheidsgerelateerde aard – buiten de asielwetgeving. Dit impliceert dat de oorzaak van de problemen met zelfstandige terugkeer ten minste gedeeltelijk gezocht moet worden in de selectiviteit van het vluchtelingenrecht.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Jaarlijks vraagt een omvangrijke groep mensen asiel aan in Nederland. Sinds 2003 schommelt het aantal asielaanvragen tussen de 10.000 en 15.000 personen per jaar (CBS, 2011). De meerderheid van deze aanvragen wordt afgewezen (De Boom et al., 2006, in: Leerkes et al., 2010), waarna de asielmigrant in theorie binnen vier weken het land moet verlaten (INDIAC, 2007). In de praktijk is deze terugkeer problematisch. Het overgrote deel van de uitgeprocedeerde asielzoekers staat zeer negatief tegenover terugkeer naar het land van herkomst (Leerkes et al., 2010). Het alternatief, illegaal verblijf in Nederland, wordt evenmin aantrekkelijk gevonden, waardoor gesproken kan worden van een keuze tussen twee kwaden.

Om het vertrek van uitgeprocedeerde asielzoekers in kaart te brengen, worden Berichten van Vertrek bijgehouden (INDIAC, 2007). Hierin zijn vier categorieën van vertrek te onderscheiden: zelfstandig vertrek; gedwongen vertrek; niet aantoonbaar vertrek; en (nog) niet bekend. De vertrekcijfers van asielzoekers zonder verblijfsvergunning over het jaar 2001 (INDIAC, 2007) laten zien dat terugkeer inderdaad problematisch is. Slechts 4 procent van de groep zonder verblijfsvergunning keerde zelfstandig terug, 16 procent keerde terug onder dwang, van 11 procent was nog geen informatie bekend over vertrek en bij een ruime meerderheid van 68 procent kon het vertrek niet worden aangetoond.

Leerkes et al. (2010) hebben onderzoek gedaan naar de factoren die zelfstandig vertrek beïnvloeden. Met name drie factoren lijken van belang: de (veronderstelde) levenskansen in het land van herkomst, de (veronderstelde) levenskansen als illegale migrant in Nederland en (het beeld van) de eigen gezondheid van de asielzoeker.

Op het eerste punt – de (veronderstelde) levenskansen in het land van herkomst – zullen we hier verder ingaan. Hierbij is vooral het beeld dat de asielzoeker heeft van de veiligheidssituatie in het land van herkomst van belang. Alleen wanneer die veiligheid positief wordt beoordeeld, bestaat enthousiasme over de optie om terug te keren. Het grootste deel van de ondervraagde asielzoekers maakt zich echter ernstige zorgen over de veiligheidssituatie bij terugkeer. We zien hier een discrepantie met de inschatting die de Nederlandse overheid van de veiligheidssituatie maakt. Het afwijzen van de asielaanvraag suggereert immers dat de situatie in het land van herkomst door de Nederlandse overheid veilig genoeg wordt bevonden om de asielzoeker terug te sturen. Leerkes et al. (2010) vragen zich naar aanleiding hiervan af hoe het verschil tussen de gerapporteerde veiligheid en de inschatting van de Nederlandse overheid kan worden verklaard. Deze vraag vormt de aanleiding voor dit onderzoek.

De onderzoekers benoemen enkele hypothesen voor de gevonden discrepantie. Een eerste mogelijkheid is dat de respondenten om strategische redenen hebben gelogen over hun nationaliteit. De gerapporteerde landen van herkomst lijken op basis van bestudeerde externe informatie relatief onveilig (Leerkes et al., 2010: 56), maar het is niet met zekerheid te zeggen of dit de echte herkomstlanden zijn. Toch achten de onderzoekers het onwaarschijnlijk dat strategische beantwoording (op grote schaal) aan de orde is geweest. Ten eerste is het asielverzoek van alle respondenten voldoende aannemelijk bevonden om niet in een (korte) AC-procedure¹ te worden afgehandeld. Ten tweede heeft een vijfde van de respondenten een tijdelijke verblijfsvergunning in bezit (gehad).

Wanneer de respondenten daadwerkelijk afkomstig zijn uit de gerapporteerde landen, dan is een tweede mogelijke oorzaak voor de verschillende veiligheidsinschattingen dat de asielzoeker een verouderd beeld van de veiligheidssituatie heeft. De situatie in het land van herkomst kan in de periode tussen het vertrek en de beslissing over de asielaanvraag zijn veranderd.

¹ Dit is een versnelde asielprocedure die 48 procesuren duurt en waarin aanvragen worden behandeld waarvan zonder tijdrovend onderzoek vastgesteld kan worden dat ze afgewezen kunnen worden (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 17, 218).

Een derde mogelijkheid is dat de Nederlandse overheid niet de mate van bescherming biedt die de asielzoeker hoopte te vinden. Enerzijds kunnen er asielzoekers zijn die voor het verlaten van het herkomstland een motief hebben dat binnen de Nederlandse asielwetgeving geen recht geeft op een verblijfsvergunning. Anderzijds kunnen er asielzoekers zijn met een migratiemotief dat op zichzelf beschouwd recht geeft op een verblijfsvergunning, maar die er door gebrek aan bewijs of door af te wijken van procedurele voorschriften toch niet in slagen deze verblijfsvergunning te bemachtigen of te behouden.

De genoemde verklaringen voor de discrepantie tussen de door de asielzoekers gerapporteerde veiligheid in het land van herkomst en de door de Nederlandse overheid ingeschatte situatie zijn vooralsnog aannames die hier door middel van dossieronderzoek nader onderzocht zullen worden. Daarbij zal de nadruk liggen op de laatstgenoemde mogelijkheid. De eerste twee mogelijkheden zullen kort aan de orde komen. De onderzoeksvraag die centraal staat, luidt:

Hoe kan het dat de asielzoekers uit het onderzoek naar de determinanten van zelfstandige terugkeer zijn uitgeprocedeerd, terwijl ze aangeven zich zorgen te maken over hun veiligheid bij terugkeer naar het land van herkomst?

1.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Onderzoek naar de asieldossiers van uitgeprocedeerde asielzoekers kan een bijdrage leveren aan het onderzoek naar de determinanten van zelfstandige terugkeer (Leerkes et al., 2010). Een aantal hypothesen naar aanleiding van het onderzoek van Leerkes et al. is nog niet verder uitgewerkt. Door de migratiemotieven en gronden voor afwijzing van de asielaanvraag uit asieldossiers te bestuderen, kan meer duidelijkheid worden verkregen over migratiemotieven die niet leiden tot een verblijfsvergunning asiel, maar die wel een belemmering vormen voor zelfstandige terugkeer.

Daarnaast kan het onderzoek twee soorten wetenschappelijke literatuur met betrekking tot asielzoekers bij elkaar brengen. Enerzijds bestaat er literatuur over (zelfstandige) terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers, waarvan het besproken onderzoek van Leerkes et al. (2010) een voorbeeld is. Hierin wordt gesuggereerd dat de door asielzoekers veronderstelde onveiligheid in het land van herkomst een belemmering is voor terugkeer, maar de vraag hoe het kan dat uitgeprocedeerde asielzoekers te maken kunnen hebben met een relatief onveilige

situatie in het herkomstland blijft onbeantwoord. Daarnaast is er literatuur over het vluchtelingenrecht (Spijkerboer & Vermeulen, 2005) en de asielprocedure (Doornbos, 2003; Mascini, 2009), waaruit de ‘sociale constructie van de asielverlening’ naar voren komt. Hierin wordt echter niet de vraag gesteld of deze ‘sociale aard’ gevolgen heeft voor terugkeer. Deze scriptie probeert beide onderwerpen te verbinden, wat zou impliceren dat het recht gevolgen heeft voor (re)migratiepatronen.

Ook maatschappelijk gezien is het onderzoek relevant. Zoals Leerkes et al. (2010) aangeven, zal terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers problematisch blijven zolang er een spanning bestaat tussen geboden en gezochte bescherming. De bestaande spanning zal wellicht niet eenvoudig op te lossen zijn, maar onderzoek kan wel meer inzicht geven in deze spanning. De uitkomsten kunnen relevant zijn voor het terugkeerbeleid van de overheid. Het is zowel in het belang van asielzoekers als van de overheid dat geboden ondersteuning aansluit bij de situatie en behoefte van de asielzoekers. Wanneer economische redenen geen (belangrijke) rol hebben gespeeld bij een asielaanvraag, dan zal enkel financiële ondersteuning niet voldoende zijn om zelfstandige terugkeer te bevorderen. Asielzoekers zullen met passende ondersteuning beter geholpen zijn en het is mogelijk dat verzet tegen terugkeer hierdoor afneemt.

Het onderzoek is ook relevant in het licht van de voorgenomen afschaffing van categoriale bescherming. Nu is het nog mogelijk om specifieke groepen een verblijfvergunning voor bepaalde tijd te verlenen wanneer de minister van oordeel is dat terugkeer naar het land van herkomst gezien de algehele situatie in dat land bijzonder hard zou zijn, bijvoorbeeld omdat geweld in het land zich niet beperkt tot bepaalde gebieden, maar overal aanwezig is (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 120). Door afschaffing van deze bescherming zullen asielzoekers uit dergelijke landen die niet op individuele gronden tot Nederland toegelaten worden, terug moeten naar het land van herkomst. De categorie asielzoekers waar dit onderzoek zich op richt – asielzoekers die ondanks afwijzing van de asielaanvraag aangeven zich zorgen te maken over hun veiligheid in het land van herkomst – zal door afschaffing van categoriale bescherming mogelijk groeien.

Tot slot kan inzicht in de migratiemotieven het beeld van uitgeprocedeerde asielzoekers als economische en daarmee ‘undeserving’ vluchtelingen verder nuanceren, in aanvulling op eerder onderzoek waarin dit beeld problematisch is bevonden (zie bijvoorbeeld: Mascini, 2009). Door aannemelijk te maken dat ook veiligheidsgerelateerde en andere niet-

economische migratiemotieven kunnen resulteren in een afgewezen asielaanvraag, wordt meer recht gedaan aan de positie waarin uitgeprocedeerde asielzoekers zich bevinden.

1.3 Opzet van de scriptie

Hoofdstuk 2 beschrijft het theoretisch kader van het onderzoek. In hoofdstuk 3 wordt de probleemstelling verder uitgewerkt en zal de methode van onderzoek besproken worden. Daarbij is ook aandacht voor de beperkingen en mogelijkheden van het gebruik van asioldossiers. De resultaten van het dossieronderzoek zijn te lezen in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 geeft een samenvatting van deze resultaten en beantwoordt de gestelde onderzoeksvragen.

2. Theoretisch kader

2.1 Categorisering

In het vluchtelingenrecht is vastgelegd wie wel of geen asiel krijgt in Nederland. De invulling van het begrip vluchteling moet echter niet als een natuurlijk en vaststaand gegeven worden gezien, maar als de uitkomst van een categoriserings- en definiëringsproces.

Het is voor staten noodzakelijk om de werkelijkheid te simplificeren (Scott, 1998). Effectieve staatsinterventies vereisen een ‘leesbare’ samenleving en om het geheel van een grote en complexe realiteit te kunnen begrijpen, is een reductie van deze realiteit in schematische categorieën of classificaties nodig. Vereenvoudigingen door de staat zijn dan ook altijd veel statischer en schematischer dan de daadwerkelijke sociale fenomenen waar ze naar verwijzen. Ze staan op enige afstand van de werkelijkheid die ze trachten te omvatten. (Scott, 1998: 46, 76-77).

Bij classificering wordt een continue verdeling van eenheden teruggebracht naar een discrete verdeling (De Beus & Van Doorn, 1986). Deze reductie kan resulteren in een aantal groepen of clusters, maar ook in een tweedeling. Zo kan een continue schaal van leeftijden teruggebracht worden tot een aantal groepen (twintigers, dertigers, enzovoort) maar ook tot een tweedeling (jong en oud). Beleidsmakers hebben een voorkeur voor scherpe tweedelingen. Clusters worden als tweede beste oplossing gezien, maar continue indelingen zijn niet populair (De Beus & Van Doorn, 1986: 23-24). In het geval van asielzoekers kan een tweedeling tussen de ‘deserving’ en de ‘undeserving’ ontstaan. We zullen hier later verder op in gaan.

Volgens Scott zijn controle, manipulatie en toewijzing de meest prominente motieven voor het leesbaar maken van een samenleving. De uitkomst is een reeks categorieën die we nu soms als vanzelfsprekend beschouwen en die we gebruiken om de sociale wereld mee waar te nemen (Scott, 1998: 64, 77).

Categorisering of classificering moet niet alleen worden gezien als een praktisch instrument om de werkelijkheid overzichtelijker te maken. Er is ook sprake van een definiëringsproces waarbij machtsaspecten meespelen. Categorieën zijn bij uitstek de inzet van politieke strijd (Bourdieu, 1989). De sociale werkelijkheid kan geconstrueerd worden met woorden en deze macht om dingen met woorden te maken noemt Bourdieu ‘symbolische macht’. Niet iedereen kan echter zomaar de sociale werkelijkheid construeren. Daarvoor moet

in eerdere 'strijd' met anderen voldoende sociale autoriteit zijn verworven. Anders gezegd, om een sociale indeling aan anderen op te kunnen leggen, moet men over voldoende symbolisch kapitaal beschikken.

Vanuit deze inzichten kunnen we ook naar het vluchtelingenrecht kijken. De definitie van het begrip 'vluchteling' moet niet als een vanzelfsprekendheid worden gezien, maar als een sociale constructie die tot stand is gekomen binnen bepaalde machtsverhoudingen. In het geval van het vluchtelingenrecht is de context van de Koude Oorlog van belang geweest. Bovendien is de vluchtelingendefinitie veranderbaar. Wie wel of niet voor bescherming in aanmerking komt, is aan verandering onderhevig. In het huidige politieke klimaat lijkt het vluchtelingenrecht een restrictiever karakter te krijgen.

2.2 Vluchtelingenrecht

De oorsprong van het moderne vluchtelingenrecht ligt in het begin van de twintigste eeuw. Als reactie op grote groepen Armeense en Russische vluchtelingen werd in 1921 door de voorloper van de Verenigde Naties (de Volkenbond) een Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen aangesteld, die verantwoordelijk was voor het vaststellen van de juridische status van de vluchtelingen en het vinden van een opvangland. De aanpak van deze vluchtelingenstromen gebeurde groepsgewijs, met specifieke vluchtelingendefinities voor iedere afzonderlijke groep (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 2-3).

Na de Tweede Wereldoorlog kwamen grote vluchtelingenstromen op gang. Het oplossen van het vluchtelingenprobleem verliep moeizaam en het begin van de Koude Oorlog leidde tot weer nieuwe vluchtelingen. In deze context werd gewerkt aan de instelling van de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) en het opstellen van een vluchtelingenverdrag (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 4, 6). De UNHCR is het onderdeel binnen de Verenigde Naties dat bescherming biedt en bijstand verleent aan vluchtelingen (Desmet, 2002-2003).

De context waarbinnen het vluchtelingenverdrag tot stand kwam, maakt duidelijk dat het verdrag en de definitie van vluchtelingenschap niet als een vast gegeven moeten worden gezien. De vluchtelingen die men destijds voor ogen had, waren voornamelijk vluchtelingen uit het Oostblok en de mensenrechten die als vervolgingsgrond in het verdrag zijn opgenomen, passen in een westerse ideologie. Het verdrag was enerzijds een reactie op gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog, maar fungeerde daarnaast als aanklacht tegen het

communisme en het Oostblok. Communistische landen zagen het verdrag dan ook als een instrument van westerse landen om te voorkomen dat in het Westen verblijvende vluchtelingen uit het Oostblok weer terug zouden keren (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 9-10).

Op 28 juli 1951 werd het Vluchtelingenverdrag van Genève getekend. In dit verdrag staat een vluchteling omschreven als een persoon die “ten gevolge van gebeurtenissen welke vóór 1 januari 1951 hebben plaatsgevonden, en uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen, of die, indien hij geen nationaliteit bezit en verblijft buiten het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan, of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren” (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 5-6).

Om geen verplichtingen te scheppen tegenover een onvoorspelbare en onbegrensde groep vluchtelingen in de toekomst, werd naast de datumgrens van 1 januari 1951 ook de mogelijkheid gecreëerd om het Verdrag uitsluitend toe te passen op Europese vluchtelingen. De datumgrens kwam in 1967 te vervallen voor staten die het Protocol van New York tekenden. Ook de geografische beperking is inmiddels door de meeste staten opgeheven (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 8, 11).

2.3 Vluchtelingendefinitie

De verdragsdefinitie van het begrip vluchteling bevat nu dus vier elementen (Desmet, 2002-2003). Iemand kan als verdragsvluchteling worden aangemerkt indien deze persoon:

- zich buiten het herkomstland bevindt;
- een gegronde vrees voor vervolging heeft;
- omwille van ras, religie, nationaliteit, behoren tot een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging;
- en de bescherming van het land van herkomst niet kan of wil inroepen.

De onmogelijkheid om de bescherming van het land van herkomst in te roepen kan verschillende oorzaken hebben. Overheden kunnen zelf de vervolgende partij zijn of de feitelijke of juridische bescherming van personen opheffen, bijvoorbeeld door hun nationaliteit te ontnemen of bescherming te weigeren. Daarnaast kunnen overheden in een

positie verkeren waarin geen bescherming geboden kán worden, ook al zouden zij dat willen. Een voorbeeld van zo'n situatie betreft een oorlog of burgeroorlog (Desmet, 2002-2003). Het Vluchtelingenverdrag vereist dus niet dat een vluchteling vreest voor vervolging door de overheid, maar dat vanwege vervolging geen bescherming van het herkomstland ingeroepen kan worden (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 38). Voor bescherming tegen handelingen van derden moet iemand zich in principe eerst tot de eigen overheid richten, behalve als het aannemelijk is dat dit gevaarlijk of bij voorbaat zinloos is. Ook als de autoriteiten van de betreffende handelingen op de hoogte zouden moeten zijn, maar niet tijdig of effectief zijn opgetreden, hoeft iemand niet eerst in eigen land om bescherming te vragen (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 38).

Doordat het vervolgingsconcept gekoppeld is aan vijf specifieke vervolgingsgronden, zijn er personen die vluchten uit ellendige situaties, maar die toch niet onder de definitie van een verdragsvluchteling vallen. Hierbij kan gedacht worden aan iemand die vlucht voor niet specifiek op de persoon gericht geweld. Om deze reden worden er naast het Verdrag van Genève ook andere internationale middelen gehanteerd, waarbij de vluchtelingdefinitie ruimer is. Op deze manier kan ook aan personen die *niet* als verdragsvluchteling worden erkend, feitelijke of juridische bescherming geboden worden. Deze personen worden bijvoorbeeld aangeduid als *de facto* vluchtelingen, humanitaire gevallen, ontheemden of gedoogden (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 12-13). Aan asielzoekers die niet voor de vluchtelingenstatus in aanmerking komen, maar die een reëel risico lopen op ernstige schade bij terugkeer naar het herkomstland, wordt een subsidiaire beschermingsstatus toegekend.²

In eerste instantie had de ruimere erkenning van vluchtelingen vooral een discretionair karakter; landen pasten het naar eigen inzicht toe en benadrukten hiertoe niet juridisch verplicht te zijn. Inmiddels zijn er nieuwe internationaalrechtelijke verplichtingen ontwikkeld, waarin belangrijke refoulementverboden zijn vastgelegd. Dit zijn verboden voor asielrechtelijke uitzetting (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 13-14). Zo groeide vanaf het einde van de jaren tachtig het belang van artikel 3 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM). Op basis van dit artikel kan een asielzoeker een beroep op het uitzettingsverbod doen wanneer er gegronde redenen zijn om aan te nemen dat bij uitzetting het reële risico aanwezig is om onderworpen te worden aan marteling of aan

² Bron: UNHCR 'Begrippenlijst'. Verkregen op 10 oktober 2011, van <http://www.unhcr.nl/unhcr-in-nederland/begrippenlijst.html>.

onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 13, 72, 75). Daarnaast verbiedt artikel 3 van het Antifolterverdrag (AFV) uitzetting wanneer er gegronde redenen zijn om aan te nemen dat de asielzoeker bij terugkeer gevaar loopt om te worden onderworpen aan foltering (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 85).

Een andere uitbreiding van het vluchtelingenrecht betreft het categoriaal beschermingsbeleid. Met categoriale bescherming kunnen specifieke groepen asielzoekers een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd krijgen, wanneer terugkeer gezien de algehele situatie in het land van herkomst bijzonder hard zou zijn (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 120, 121). Het gaat hierbij dus niet om de individuele situatie van de asielzoeker, maar om de algemene situatie in het land van herkomst. Er wordt altijd eerst beoordeeld of een asielzoeker in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning op individuele gronden (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 122). Het categoriaal beschermingsbeleid werd wettelijk ingevoerd bij het in werking treden van de Vreemdelingenwet 2000 in april 2001. Vóór die tijd bestonden echter ook al voorzieningen voor bescherming op algemene gronden, zoals de ‘gedoogdenregeling’ uit het begin van de jaren negentig (Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, 2006: 21-22).

Door de uitbreiding van het vluchtelingenrecht kunnen bepaalde asielzoekers die niet onder de verdragsdefinitie van vluchtelingen vallen, alsnog juridische aanspraak maken op bescherming. Toch zal pas van vluchtelingenschap worden gesproken wanneer er zowel sprake is van vervolging als van een vervolgingsgrond. Wanneer er sprake is van (gegronde vrees voor) vervolging, zonder dat er een verband is tussen die vervolging en een vervolgingsgrond, dan is de betreffende persoon geen vluchteling. Dit is bijvoorbeeld van toepassing op iemand die van een ernstig strafbaar feit wordt verdacht en als gevolg daarvan vreest voor foltering. Er is dan wel sprake van vervolging, maar niet van vluchtelingenschap (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 47, 48). Ook wanneer er wel sprake is van een mensenrechtenschending die aan een vervolgingsgrond gekoppeld kan worden, kan iemand buiten de vluchtelingendefinitie vallen. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer de betreffende mensenrechtenschending niet ernstig genoeg gevonden wordt (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 48).

2.4 Restrictiever beleid

Gelijktijdig met de ruimere erkenning van vluchtelingen deed zich ook een tegengestelde tendens voor. Sinds het eind van de jaren tachtig is er als reactie op toenemende aantallen asielzoekers sprake van een restrictiever beleid (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 15). In de periode na de Tweede Wereldoorlog veranderde Nederland van een emigratieland in een immigratieland: minder mensen vertrokken, terwijl er meer mensen – op zoek naar werk of bescherming – binnenkwamen. Vooral door het opengaan van de grenzen naar het Oosten na de Koude Oorlog en het uitbreken van conflicten in Europa werden Nederland en andere West-Europese landen geconfronteerd met een groeiend aantal asielzoekers. In reactie daarop werd gezocht naar manieren om de wettelijke verantwoordelijkheid voor deze groepen te beperken: het werd moeilijker om landen binnen te komen, de toegang tot publieke voorzieningen werd beperkt en in plaats van een permanente verblijfsvergunning werd vaker tijdelijke bescherming geboden (Schuster, 2000: 119-120).

Het huidige kabinet-Rutte zet deze lijn door. In het regeerakkoord staat aangegeven dat er binnen de juridische mogelijkheden zal worden toegewerkt naar een restrictief en selectief migratiebeleid. Enkele van de voorgenomen maatregelen zijn het aanscherpen van het terugkeer- en uitzetbeleid, het strafbaar stellen van illegaliteit en het afschaffen van het categoriaal beschermingsbeleid (Regeerakkoord VVD-CDA, 2010: 21). Afschaffing van dit beleid betekent dat de definitie van wie bescherming hoort te krijgen minder ruim wordt ingevuld. Het illustreert de invloed van politieke processen op definiëring.

2.5 ‘Deserving’ en ‘undeserving’

De beslissing om te vluchten kan ontstaan wanneer mensen het gevoel hebben dat hun persoonlijke veiligheid – hun leven, gezondheid of fysieke veiligheid – bedreigd wordt. In zulke situaties van ‘gedwongen migratie’ is politieke dreiging – door de staat of dissidenten – een belangrijke voorspeller voor het ontstaan van vluchtelingenstromen, in tegenstelling tot economische dreiging (Davenport et al., 2003: 31, 46). Een veel voorkomende visie is echter dat asielzoekers voornamelijk met economische motieven migreren en daarom grotendeels tot de ‘onechte’ vluchtelingen behoren, in tegenstelling tot een minderheid die tot de ‘oprechte’ vluchtelingen behoort (Neumayer, 2005: 391). Met termen als ‘onechte’, ‘undeserving’ of ‘economische’ vluchtelingen enerzijds en ‘echte’, ‘politieke’ of ‘deserving’ vluchtelingen

anderzijds wordt een tweedeling gesuggereerd. Ook in de Nederlandse politiek is het beeld van een tweedeling te vinden, zoals onderstaande uitspraken illustreren:

“[...] échte vluchtelingen [zijn] altijd welkom. Het overgrote deel van de vreemdelingen dat in Nederland asiel aanvraagt doet dit uit economische overwegingen.” (Standpunten VVD)³

“Voor echte asielzoekers moeten we ruimhartig blijven openstaan, maar we moeten veel strenger zijn voor de gelukszoekers.” (Gerd Leers, Minister van Immigratie en Asiel)⁴

De in paragraaf 2.3 genoemde voorbeelden uit het vluchtelingenrecht maken duidelijk dat een dergelijke tweedeling problematisch is. Het lijkt een te eenvoudige manier om alle vluchtelingen mee te kunnen categoriseren. Ook mensen die niet om economische redenen migreren en zelfs mensen die vrees voor vervolging hebben, kunnen buiten de vluchtelingdefinitie vallen.

Het onderscheid tussen verschillende migratiemotieven is in werkelijkheid bovendien niet zo eenvoudig te maken. Economische factoren zijn belangrijk bij de verklaring van asielmigratie naar West-Europa, maar deze economische factoren zijn vaak niet zuiver te scheiden van andere factoren. Veel mensen migreren vanwege een combinatie van politieke, economische en andere redenen (Neumayer, 2005: 405-406). Doornbos (2003) stelt hetzelfde. Wanneer over ‘economische’ vluchtelingen gesproken wordt, zouden daartoe alleen personen behoren die uitsluitend vanuit economische overwegingen naar Nederland zijn gekomen. In de praktijk is het grootste deel van de asielzoekers afkomstig uit landen waar een oorlog woedt of een dictatoriaal regime aan de macht is, wat de aanwezigheid van meerdere migratiemotieven aannemelijk maakt (Doornbos, 2003: 36).

Zimmermann (2009) benoemt een andere maar vergelijkbare tweedeling, tussen de ‘echte vluchteling’ enerzijds en de ‘irregular secondary migrant’ anderzijds. Deze laatste groep bestaat uit vluchtelingen die na vestiging in een veilig gebied verder migreren naar een nieuwe bestemming met het doel om daar asiel aan te vragen. Deze secundaire migratie wordt wel gezien als vrijwillige en niet noodzakelijke migratie die is ingegeven door economische

³ Bron: VVD Standpunten. Verkregen op 1 juni 2011, van <http://www.vvd.nl/standpunt/1293/asielzoekers>.

⁴ Bron: Jansen, P. & Naaktgeboren, D. (22 februari 2011). *Sneller ja of nee op asielverzoek. ‘Asiel enorme fabriek’*. Verkregen op 1 juni 2011, van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/radio-en-tv-teksten/2011/02/23/interview-leers-telegraaf-220211.html>.

motieven in plaats van veiligheidsmotieven, ook al heeft de asielzoeker het land van herkomst verlaten om gegronde veiligheidsgerelateerde redenen. Door secundaire verplaatsingen neemt het risico om als ‘onechte vluchteling’ te worden gezien toe. De ‘irregular secondary migrant’ is in geïndustrialiseerde gebieden steeds vaker niet welkom. Dit impliceert volgens Zimmermann dat vluchtelingen genoeg moeten nemen met een mindere mate van bescherming in gebieden waar het weliswaar relatief veilig is, maar waar aan andere vormen van onzekerheid niet ontkomen kan worden (Zimmermann, 2009: 75, 93).

Hoewel categorisering een noodzakelijk proces kan zijn en soms onvermijdelijk een reductie van de werkelijkheid met zich meebrengt, lijkt het gelijkstellen van uitgeprocedeerde asielzoekers aan economische vluchtelingen of gelukszoekers te kort door de bocht. Om ten minste twee redenen is deze gelijkstelling problematisch. Ten eerste bevindt zich tussen de ‘echte’ verdragsvluchtelingen en de ‘onechte’ economische vluchtelingen een grijs gebied met andere asielzoekers, die in sommige gevallen alsnog voor een inwilliging van de asielaanvraag in aanmerking komen en in sommige gevallen niet. Ergens moet een lijn worden getrokken en soms is niet zonder meer duidelijk aan welke kant van de lijn iemand staat. Dit laatste wordt bevestigd in onderzoek naar de ongelijkheid in de implementatie van de asielwetgeving (Mascini, 2009). Caseworkers verschilden bij de beoordeling van een (fictieve) identieke asielaanvraag in de mate waarin gegeven informatie geverifieerd werd en in de uiteindelijke beslissing om wel of geen verblijfsvergunning toe te kennen.

Ten tweede – en daar zullen we ons vooral op richten – zijn met ‘echte’ politieke vluchtelingen en ‘onechte’ economische vluchtelingen niet alle categorieën benoemd. Een voorbeeld van een tussenliggende categorie betreft milieuvluchtelingen (Myers, 2002). Hieronder vallen mensen die vanwege milieuproblemen als droogte en ontbossing niet langer meer voldoende in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Velen worden bedreigd met verhongering of watertekorten. Factoren als overbevolking en diepgaande armoede kunnen aan de milieuproblemen gerelateerd zijn (Myers, 2002: 609-610). Deze vluchtelingen zullen over het algemeen niet in aanmerking komen voor een verblijfsvergunning, omdat ze vluchten voor een algemene situatie en niet voor specifiek op de persoon gerichte vervolging die gekoppeld is aan één van de vijf vervolgingsgronden. Om ze als onoprecht of gelukszoekers te bestempelen is gezien de situatie waaruit ze vluchten evenmin adequaat.

Een ander voorbeeld betreft illegale Mexicanen die naar de Verenigde Staten vluchten. Hoge sterftecijfers door ongelukken en geweld lijken de belangrijkste reden waarom Mexicanen uit bepaalde staten vertrekken. Mogelijk is deze samenhang tussen geweld en

migratie te relateren aan drugshandel. Jonge Mexicanen lijken de instabiliteit die de drugshandel op lokaal niveau veroorzaakt te ontvluchten (Weeks et al., 2011: 17-18).

Het doel van het huidige onderzoek is om bij een groep uitgeprocedeerde asielzoekers in Nederland die heeft aangegeven zich ernstige zorgen te maken over hun veiligheid bij terugkeer naar het land van herkomst, meer van zulke veiligheidsgerelateerde migratiemotieven in kaart te brengen. Deze motieven hebben niet geleid tot asiel, maar kunnen wel een belemmering vormen voor zelfstandige terugkeer.

2.6 Beoordeling van geloofwaardigheid

Ook wanneer een migratiemotief wel binnen het vluchtelingenrecht valt, kan een asielaanvraag afgewezen worden. Verklaringen over het asielrelaas kunnen door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) als ongeloofwaardig worden beoordeeld. Dat wil niet zeggen dat deze verhalen per definitie verzonnen zijn. Het is niet de insteek van dit onderzoek om te beoordelen in hoeverre de bestudeerde beoordelingen terecht zijn geweest. Wel kunnen we meer in het algemeen de mogelijke problemen bij de beoordeling van (on)geloofwaardigheid bespreken.

Verklaringen worden geloofwaardig bevonden wanneer de asielzoeker de gestelde vragen zo volledig mogelijk heeft beantwoord en het relaas op hoofdlijnen consistent en niet-onaannemelijk is, en strookt met wat er over het land van herkomst bekend is (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 272). Onder bepaalde omstandigheden is er bij voorbaat afbreuk gedaan aan de geloofwaardigheid van de verklaringen en zal er meer moeite moeten worden gedaan om de geloofwaardigheid aan te tonen. Het gaat hierbij vaak om de situatie waarin relevante documenten ontbreken, zonder dat daar een afdoende verklaring voor is gegeven. Er wordt dan gesproken van het ‘toerekenbaar ontbreken van documenten’. Onder zulke omstandigheden mogen er naast de bovengenoemde vereisten ook geen hiaten, vaagheden, ongerijmde wendingen en tegenstrijdigheden op het niveau van relevante bijzonderheden voorkomen en moet er een positieve overtuigingskracht van het relaas uitgaan (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 272).

Bij de beoordeling van (on)geloofwaardigheid doen zich enkele problemen voor. Ten eerste wordt door betrokkenen uit de asielpraktijk, zoals beslisambtenaren van de IND en vreemdelingenrechtshouders, vaak verondersteld dat de verslagen waarop de beslissing wordt gebaseerd, een neutrale weergave van de gehoren zijn en als ‘vastgesteld’ kunnen worden

beschouwd (Doornbos, 2003: 7, 233). Tegenstrijdigheden en inconsistenties in verklaringen zijn van groot belang bij de beslissingen over asielaanvragen, maar de informatie in asielzaken kan soms een transformatie ondergaan. Er kan informatieverlies of -vervorming optreden, bijvoorbeeld door een onjuiste vertaling of interpretatie van wat gezegd is. Ook wekt het letterlijk noteren van de vragen in het verslag de indruk dat de vragen precies op die manier zijn gesteld, terwijl dat niet altijd het geval is. Beslissambtenaren en rechters vertrouwen hier echter wel op (Doornbos, 2003: 222, 233-234). In de Nederlandse asielprocedure zijn namelijk niet de verklaringen van de asielzoeker het uitgangspunt, maar het rapport dat daarvan wordt opgemaakt door de contactambtenaar (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 273).

Ten tweede is de veronderstelling dat tegenstrijdige, vage of summiere verklaringen duiden op ongeloofwaardigheid niet zonder meer juist. Dat leugenachtige verklaringen tegenstrijdigheden kunnen bevatten, betekent niet dat alle tegenstrijdige verklaringen gelogen zijn. Volgens Cohen (2002: 298) is het misplaatst om te verwachten dat herinneringen van asielzoekers perfect consistent zijn. Sommige fouten in de verklaringen van asielzoekers kunnen mogelijk verklaard worden door variabiliteit in werkelijke herinneringen. In de loop van de tijd is het geheugen geneigd om minder accuraat te worden. Ook kunnen herinneringen veranderlijk zijn. Dit geldt zowel voor herinneringen aan alledaagse gebeurtenissen die niet traumatisch zijn, als voor zogenoemde ‘flashbulb memories’ – emotioneel geladen en belangrijke herinneringen aan dramatische gebeurtenissen (Cohen, 2002: 295, 298, 308). Bovendien is het geheugen voor data en tijden onbetrouwbaar (McIntyre & Craik, 1987, in Cohen, 2002: 296), terwijl deze informatie wel wordt gebruikt voor het vaststellen van de geloofwaardigheid van verklaringen.

2.7 Terugkeervraagstuk

Voordat we overgaan tot het uitgevoerde onderzoek, maken we eerst weer de stap naar het in de inleiding besproken terugkeervraagstuk. Terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers is een belangrijk onderdeel van het migratiebeleid (EMN, 2009). De Nederlandse overheid vindt het voor de handhaving en het draagvlak van het beleid van groot belang dat migranten zonder rechtmatig verblijf het land verlaten. Daarbij bestaat de voorkeur voor zelfstandig vertrek. Ook bij veel maatschappelijke organisaties is het besef gegroeid dat een succesvol

terugkeertraject voor mensen die geen verblijfsvergunning krijgen, beter kan zijn dan een uitzichtloos bestaan in Nederland (EMN, 2009: 23, 34).

Het terugkeerbeleid van de overheid bestaat uit positieve instrumenten om het vertrek uit Nederland zo aantrekkelijk mogelijk te maken en negatieve instrumenten om het verblijf in Nederland zo onaantrekkelijk mogelijk te maken (Olde Monnikhof & de Vreede, 2004: 42). De Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) is een aparte overheidsorganisatie die de terugkeer van vreemdelingen – bij voorkeur zelfstandige terugkeer – regisseert. Daarnaast spelen verschillende overheidsinstellingen en maatschappelijke organisaties een rol. De Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) is voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de terugkeermaatregelen die door de overheid gefinancierd worden (EMN, 2009: 30, 38). IOM Nederland biedt migranten die daarvoor in aanmerking komen, ondersteuning bij vertrek, bijvoorbeeld door het verstrekken van informatie, hulp bij het verkrijgen van reisdocumenten en een financiële bijdrage om de eerste periode na vertrek te kunnen overbruggen.⁵

Positieve instrumenten zoals een financiële bijdrage hebben mogelijk slechts een beperkte invloed op vertrek, omdat de keuze om wel of niet terug te keren afhangt van factoren die moeilijk te beïnvloeden zijn (Olde Monnikhof & de Vreede, 2004: 42). Het terugkeerbeleid en gefaciliteerde terugkeer vervullen dan ook slechts een aanvullende rol in de keuze om zelfstandig terug te keren. Toegenomen aandacht voor gefaciliteerde terugkeer heeft nog niet geleid tot meer vreemdelingen die hier gebruik van maken. Wel worden gefaciliteerde terugkeermaatregelen meer divers van aard, waarbij steeds beter wordt geprobeerd aansluiting te vinden bij de behoeften van de vreemdelingen die niet langer in Nederland mogen verblijven (EMN, 2009: 8, 47).

Zorgen over de veiligheid in het land van herkomst zijn een belangrijke verklaring voor de geringe intentie tot zelfstandige terugkeer onder uitgeprocedeerde asielzoekers (Leerkes et al., 2010). Bang zijn is geen noodzakelijke maar ook geen voldoende voorwaarde voor een verblijfsvergunning (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 28) en dat iemand volgens de wet het land moet verlaten wil dus niet zeggen dat er geen vrees voor terugkeer kan zijn. Het kan daarom goed zijn om kennis over de aard van migratiemotieven bij het terugkeerbeleid te betrekken.

⁵ Bron: IOM Nederland 'Terugkeer naar uw land van herkomst'. Verkregen op 24 maart 2010, van: http://www.iom-nederland.nl/Programma_s/Terugkeer_Herintegratie/Terugkeer_naar_uw_land_van_herkomst_REAN.

3. Onderzoek

3.1 Probleemstelling en deelvragen

Naar aanleiding van het onderzoek van Leerkes et al. (2010) is de volgende probleemstelling tot stand gekomen:

Hoe kan het dat de asielzoekers uit het onderzoek naar de determinanten van zelfstandige terugkeer zijn uitgeprocedeerd, terwijl ze aangeven zich zorgen te maken over hun veiligheid bij terugkeer naar het land van herkomst?

Om deze vraag te beantwoorden is onderzoek gedaan naar de asioldossiers van de respondenten die voor het onderzoek van Leerkes et al. (2010) zijn geïnterviewd. Bij de probleemstelling kunnen de volgende deelvragen worden geformuleerd:

1. Welke motieven geven asielzoekers voor hun asielaanvraag?
2. Zijn er motieven te onderscheiden die wel veiligheidsgerelateerd zijn, maar die niet als asielgrond worden geaccepteerd?
3. Op welke gronden zijn de asielaanvragen afgewezen?
4. Hoe verhoudt de door de asielzoeker veronderstelde veiligheid in het land van herkomst zich tot de reden van afwijzing?
5. Hangen de gevonden migratiemotieven samen met de door de asielzoeker veronderstelde veiligheid in het land van herkomst en de intentie tot terugkeer?
6. Komt het in de interviews gerapporteerde land van herkomst overeen met het land van herkomst zoals vermeld in het asieldossier?

Wanneer we het hebben over de (gevonden) migratiemotieven, dan worden daarmee steeds de volgens de IND-registratie in de asielprocedure opgegeven migratiemotieven bedoeld.

3.2 Methodes

De deelvragen zijn onderzocht door middel van het analyseren van asioldossiers. Van de 108 respondenten die hebben meegewerkt aan het onderzoek naar de determinanten van

zelfstandige terugkeer, is de digitale versie van het asiendossier opgezocht. Ten tijde van het oorspronkelijke onderzoek was niet voorzien dat informatie uit deze dossiers van belang zou zijn. Daarom is destijds geen toestemming gevraagd aan de respondenten voor het gebruik van de dossiers. Zorgen om de veiligheid in het land van herkomst bleken een belangrijke factor bij de verklaring van zelfstandige terugkeer, waardoor het relevant werd om meer inzicht te verwerven in de aard van de migratiemotieven en de bij de asielaanvraag behorende afwijzingsgronden. Hoewel het de voorkeur had verdiend om de directe toestemming van de respondenten te vragen, was dit achteraf niet meer mogelijk. Juist deze groep was echter interessant voor nader onderzoek, omdat van deze personen informatie over terugkeerintentie en veronderstelde veiligheid in het land van herkomst bekend is. Met inachtneming van de anonimiteit van de respondenten heeft de IND alsnog toestemming verleend voor het gebruik van de dossiers.

Van ongeveer vijftig respondenten waren v-nummers⁶ bekend, waarmee de dossiers direct opgevraagd konden worden. Naar de dossiers van de overige respondenten is gezocht met behulp van namen en geboortedata. Niet alle dossiers zijn gevonden. In sommige gevallen was er naast het ontbreken van een v-nummer ook geen (volledige) naam bekend. In andere gevallen werd de naam door het informatiesysteem van de IND niet herkend, waarschijnlijk als gevolg van een verkeerde spelling.

Uiteindelijk zijn de dossiers van 76 respondenten gevonden. In twee dossiers was zowel over het migratiemotief als over de afwijzing geen informatie aanwezig. Een aanvraag zou in eerste instantie wegens een Dublin-claim niet inhoudelijk worden behandeld. Later werd de Dublin-claim ingetrokken, maar voordat de aanvraag toch behandeld zou worden, had de asielzoeker Nederland verlaten. Een ander dossier had betrekking op een nieuwe aanvraag voor een reguliere vergunning, waarbij er geen informatie was te vinden over de oorspronkelijke afgewezen asielaanvraag. Deze twee dossiers waren niet bruikbaar voor het onderzoek.

De namen en v-nummers zijn uitsluitend gebruikt voor het opvragen van de dossiers. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen is deze informatie verder niet opgenomen in het databestand. Op basis van de gevonden informatie zijn algemene categorieën gemaakt waarin geen individuen te herkennen zijn. Sommige categorieën zijn in

⁶ Een v-nummer (vreemdelingsnummer) is een uniek nummer waarmee een vreemdeling bij de IND en partners van de IND te identificeren is. Bron: IND 'Klantendienstwijzer; V-nummer'. Verkregen op 7 juli 2011, van http://www.indklantdienstwijzer.nl/KnowledgeRoot.aspx?knowledge_id=LBV_nummer.

de tekst geïllustreerd met een casusbeschrijving, waarin de motieven en afwijzingsgronden uitgebreider zijn beschreven. Ook hierbij zijn namen en andere specifieke informatie weggelaten om herkenning te voorkomen.

In de dossiers is gezocht naar informatie over de nationaliteit van de respondent, de motieven die gegeven worden voor migratie en de asielaanvraag, en de argumentatie rondom de beslissing over de aanvraag. Informatie over het migratiemotief was vooral te vinden in de verslagen van het nader gehoor. Dit is het tweede gehoor dat de IND met een asielzoeker houdt en dat zich met name richt op de redenen voor het vertrek uit het land van herkomst (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 210).

Voor informatie over de beoordeling van de asielaanvraag is gebruikgemaakt van het voornemen en de beschikking. Het voornemen is een conceptbesluit waarin de redenen om de aanvraag af te wijzen staan weergegeven en waarop de asielzoeker kan reageren door middel van het indienen van een zienswijze (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 213). In het voornemen staat het meest uitgebreid beargumenteerd waar de afwijzing op gebaseerd is. De uiteindelijke beslissing is te vinden in de beschikking, waarin ook gereageerd wordt op de eventuele zienswijze van de asielzoeker. Wanneer er sprake was van meerdere asielaanvragen of meerdere processtappen binnen één dossier, zijn ook de documenten die hier betrekking op hadden bestudeerd, zodat eventuele veranderingen in een latere fase ook meegenomen werden.

In het onderzoek van Leerkes et al. (2010) werd een onderscheid aangehouden tussen respondenten die nooit een asielvergunning hebben gehad (de (bijna) afgewezen asielzoekers) en respondenten met een (voormalig) tijdelijke asielvergunning (de (bijna) voormalige vergunninghouders). Tabel 1 geeft de beschikking op de asielaanvraag weer van beide groepen ten tijde van het dossieronderzoek.

We zien dat er enkele verschuivingen hebben plaatsgevonden. Sommige (bijna) afgewezen asielzoekers bezitten inmiddels toch een asielvergunning en sommige voormalige vergunninghouders hebben nu geen asielvergunning meer. In deze laatste groep werd bijvoorbeeld de asielvergunning op basis van categoriale bescherming ingetrokken, terwijl op persoonlijke gronden geen vergunning werd verleend. Als gevolg van deze verschuivingen is een nieuw onderscheid gemaakt, tussen de respondenten met een afgewezen asielaanvraag enerzijds en de respondenten met een asielvergunning anderzijds.

Tabel 1

Beschikking op de Asielaanvraag Ten Tijde van het Dossieronderzoek van (Bijna) Afgewezen Asielzoekers en (Bijna) Voormalige Vergunninghouders

	Afwijzing	Verblijfsvergunning regulier	Verblijfsvergunning asiel	Totaal
(Bijna) afgewezen asielzoekers	40	12	7	59
(Bijna) voormalig vergunninghouders	7	4	4	15
Totaal	47	16	11	74

Wanneer het oude onderscheid was aangehouden, dan zouden migratiemotieven die inmiddels tot een asielvergunning hebben geleid, beschouwd worden als niet-asielwaardig. De verschuivingen tussen de groepen impliceren wel dat de gerapporteerde resultaten niet definitief zijn. In Tabel 2 is de verblijfsstatus van de respondenten ten tijde van het dossieronderzoek weergegeven. Een deel van de respondenten is nog steeds in procedure. Dat zou kunnen betekenen dat een migratiemotief dat hier wordt ingedeeld als niet-asielwaardig, in de (nabije) toekomst toch tot een asielvergunning kan leiden.

Tabel 2

Verblijfsstatus van (Bijna) Afgewezen Asielzoekers en (Bijna) Voormalige Vergunninghouders

	Onrechtmatig	In procedure	Rechtmatig	Genaturaliseerd	Totaal
(Bijna) afgewezen asielzoekers	27	12	20	0	59
(Bijna) voormalig vergunninghouders	5	3	6	1	15
Totaal	32	15	26	1	74

De respondenten met een asielvergunning zullen in de resultaten niet besproken worden, omdat de onderzoeksvraag zich richt op (bijna) uitgedeede asielzoekers. Wel zijn de migratiemotieven en afwijzingsgronden van deze groep terug te vinden in bijlage C. Er zijn ook respondenten met een reguliere verblijfsvergunning, bijvoorbeeld vanwege medische

redenen. Deze respondenten worden als dezelfde groep beschouwd als de respondenten zonder verblijfsvergunning, omdat ook in het geval van een reguliere verblijfsvergunning sprake is van een afgewezen asielaanvraag.

De informatie over de motieven en de beslissing over de aanvraag was in veel gevallen omvangrijk. Tijdens het lezen van de verslagen zijn steekwoorden en korte zinnestukjes in een Excel-bestand ingevoerd om de kern van het opgegeven motief en de beoordeling vast te leggen. Doordat grote hoeveelheden tekst omgezet moesten worden naar een bruikbaar databestand zijn de uiteindelijke data een selectie van de informatie uit de dossiers. Dat een reductie van de werkelijkheid onvermijdelijk kan zijn in een categoriseringsproces, wordt dus ook in dit onderzoek duidelijk. Telkens is echter zo goed mogelijk geprobeerd om de kern van het motief en de beoordeling uit de bestudeerde documenten te halen.

In de volgende stap zijn de data gestructureerd door te zoeken naar overeenkomsten en verschillen tussen de respondenten. Vergelijkbare gegevens hebben een overkoepelende benaming gekregen. De informatie is zo teruggebracht tot een beperkt aantal begrippen, die niet naar specifieke personen zijn te herleiden. Op basis van deze begrippen zijn de motieven en beoordelingen ingedeeld in verschillende ideaaltypische categorieën.

In de laatste stap van het onderzoek zijn de categorieën gekoppeld aan gegevens over terugkeerintentie en de veronderstelde veiligheid in het land van herkomst. Terugkeerintentie is door Leerkes et al. (2010) gemeten met twee vragen: “Ik ben van plan om terug te keren naar mijn land van herkomst als ik geen verblijfsvergunning krijg” en “Ik zal me inspannen om terug te keren naar mijn land van herkomst als ik geen verblijfsvergunning krijg”. Beide vragen zijn gemeten op een zevenpuntsschaal, waarbij 1 staat voor “zeer mee eens” en 7 voor “zeer mee oneens”. Personen die op het gemiddelde van de twee vragen een score van vijf of lager hebben, zijn hier aangemerkt als personen die terugkeer niet categorisch uitsluiten. Ook de veronderstelde veiligheid in het land van herkomst is in het onderzoek van Leerkes et al. (2010) gemeten met twee vragen: “Het is voor mij veilig in mijn land van herkomst” en “Zou u bang zijn als u in de komende 12 maanden zou terugkeren?”. De eerste vraag is gemeten op een zevenpuntsschaal, waarbij 1 staat voor “zeer mee eens” en 7 voor “zeer mee oneens”. De tweede vraag is gemeten op een vijfpuntsschaal, waarbij 1 staat voor “helemaal niet” en 5 voor “heel erg”. Personen die op het gemiddelde van de twee vragen een score van vier of lager hebben, zijn hier aangemerkt als personen die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordelen.

3.3 Gebruik van asioldossiers: mogelijkheden en beperkingen

Er is gekozen voor de analyse van asioldossiers, omdat hierin zowel informatie te vinden is over de migratiemotieven van asielzoekers als over de reden waarom dit motief wel of niet tot een verblijfsvergunning heeft geleid. Het gebruik van dossiers kent echter wel enkele beperkingen. Zowel vanuit de kant van de opstelling van de dossiers als vanuit de informatie die door de asielzoekers verstrekt is, kunnen vertekeningen optreden. Beide zullen we bespreken.

De dossiers van asielzoekers bevatten onder meer verslagen van de gehoren die door de IND zijn gehouden. Hoewel ‘betrokkenen uit de asielpraktijk’ vaak veronderstellen dat deze verslagen waarde vrij zijn en de enige juiste weergave van de gesprekken zoals deze hebben plaatsgevonden, zijn er volgens Doornbos (2003: 7) verschillende onderzoeken die deze aanname problematiseren.

De gehoren van asielzoekers door de IND vinden plaats binnen een institutionele context met bepaalde vaste patronen en procedures. Deze context structureert de inhoud, aard en duur van de gehoren (Doornbos, 2003: 14). De nadruk ligt bijvoorbeeld sterk op directe en persoonlijke redenen voor het vertrek uit het land van herkomst. Dit beperkt de mate waarin asielzoekers vrijuit spreken over hun migratiemotieven (Doornbos, 2003: 232). Een onveilige situatie in het land van herkomst waar de asielzoeker nooit persoonlijk het slachtoffer van is geworden, maar waar hij wel jarenlang getuige van was, kan op deze manier onderbelicht blijven. Toch is het denkbaar dat dit heeft bijgedragen aan het besluit om het land van herkomst te verlaten.

Een ander punt waar rekening mee moet worden gehouden is dat er transformaties op kunnen treden tussen wat de asielzoeker vertelt en wat er in het verslag staat geschreven, bijvoorbeeld doordat dingen onjuist vertaald of geïnterpreteerd worden. De meeste verslagen zijn een redelijk getrouwe weergave van het gehoor, maar transformaties zijn soms onvermijdelijk. De verslagen zijn dan geen letterlijke weergave meer van wat er gezegd is, terwijl die indruk wel bestaat (Doornbos, 2003: 11, 233-234).

Ook als de door de asielzoeker verstrekte informatie letterlijk en op de juiste manier in de verslagen is opgenomen, zijn vertekeningen niet uitgesloten. Van (rechts)hulpverleners kunnen asielzoekers soms praktische tips en adviezen krijgen die gericht zijn op medewerking en conformatie aan de procedure (Doornbos, 2003: 188). Ook worden asielzoekers soms door mensensmokkelaars onder druk gezet of geadviseerd om tijdens de asielprocedure bepaalde

informatie niet te vertellen. Veel asielzoekers weten vooraf niet goed hoe de procedure verloopt en door een restrictief beleid en de druk om het ‘goede’ verhaal te vertellen, kan gebruik worden gemaakt van de adviezen van smokkelaars of lotgenoten (Van Liempt, 2004: 19-20). Mogelijk passen asielzoekers dus bewust of onbewust aspecten van het verhaal aan aan wat de procedure van hen verlangt.

Meer in het algemeen kan worden gesteld dat motieven een sociaal karakter hebben en qua inhoud en karakter variëren met historische periodes en maatschappelijke structuren (Mills, 1940: 907, 913). Wat in een bepaalde periode of situatie een gangbaar motief is, zal in een andere context minder geaccepteerd worden. Mensen kunnen hun motieven daaraan aanpassen. Dat hoeft niet te betekenen dat er opzettelijk gelogen wordt. Het wil zeggen dat er een motief wordt toegepast in een voor de situatie geschikt vocabulaire (Mills, 1940: 907). Wat in de gehoren wordt verteld, is dus mogelijk niet altijd een vrije en/of volledige weergave van de redenen om het land van herkomst te verlaten, maar kan een bewust of onbewust aan de situatie aangepaste versie zijn.

Ondanks deze beperkingen is toch gekozen voor de analyse van dossiers. Ook andere onderzoeksmethodes geven geen garantie voor het uitblijven van vertekeningen. Het is bijvoorbeeld niet gezegd dat asielzoekers in een interview met een onderzoeker wel geheel vrijuit spreken, of dat informatie in dat geval niet bewust of onbewust wordt aangepast aan de situatie. Wel betekenen de beperkingen dat er over de juistheid van de gebruikte verklaringen van asielzoekers geen definitieve uitspraken kunnen worden gedaan. Dit is niet per se een probleem. In het onderzoek is gezocht naar veiligheidsgerelateerde migratiemotieven die niet – of alleen bij uitzondering – asielwaardig zijn, ook indien ze waar en aantoonbaar zouden zijn. Het onderzoek heeft daarmee een hypothese-vormend en geen hypothese-toetsend karakter. Uitspraken over de gevonden ‘niet-asielwaardige veiligheidsgerelateerde migratiemotieven’ kunnen eventueel in nader onderzoek verder getoetst worden.

De meerwaarde van het bestuderen van asioldossiers in vergelijking met andere methodes is dat het naast informatie over de migratiemotieven ook inzicht biedt in de redenen waarom het migratiemotief wel of niet tot een verblijfsvergunning heeft geleid. Hoewel hier in interviews ook naar gevraagd kan worden, levert dit naar verwachting minder informatie op. De dossiers zijn hiervoor de meest directe informatiebron.

Bovendien is het gebruik van dossiers de enige manier om nog informatie te verzamelen over de respondenten uit het onderzoek naar de determinanten van zelfstandige terugkeer. Ten tijde van het eerste onderzoek was het belang van informatie over het

migratiemotief en de reden waarom de asielaanvraag is afgewezen niet in die mate voorzien. Inmiddels zijn deze respondenten niet meer bereikbaar voor verder onderzoek, maar met behulp van de dossiers is de benodigde informatie toch beschikbaar.

3.4 Representativiteit

Omdat gebruik is gemaakt van de respondenten die in eerder onderzoek reeds zijn geïnterviewd, stond de selectie van respondenten al voor het onderzoek vast. Leerkes et al. (2010: 32-33) gaan in op de representativiteit van deze groep. De omvang van de steekproef is relatief klein, waardoor de resultaten niet zonder meer generaliseerbaar zijn naar alle (bijna) uitgeprocedeerde asielzoekers. In het huidige onderzoek is de steekproef nog kleiner geworden, omdat van 32 respondenten geen dossier is gevonden. Gezien het doel van het onderzoek is dat niet problematisch. Er is geprobeerd om meer inzicht te krijgen in de aard van migratiemotieven die niet hebben geleid tot een verblijfsvergunning, maar die er wel de oorzaak van zijn dat asielzoekers zich ernstig zorgen maken over hun veiligheid en niet terug willen naar het land van herkomst. Meer duidelijkheid over de verhouding tussen motieven en afwijzingsgronden is daarbij van groter belang geweest dan de exacte aantallen die daar aan te koppelen zijn.

Doordat er strikt genomen geen aselechte steekproef is genomen, kan er sprake zijn van selecties binnen de steekproef (Leerkes et al., 2010: 33). De meeste respondenten zijn geworven op terugkeercentra en het kan bijvoorbeeld voorkomen dat sommige uitgeprocedeerde asielzoekers al zelfstandig terugkeren voordat ze op een terugkeercentrum worden geplaatst. Of zulke selecties sterk zijn wordt echter betwijfeld. De wijzen van werving hebben bovendien de variatie in kenmerken en landen van herkomst van de respondenten bevorderd (Leerkes et al., 2010: 33).

Geen van de respondenten is in de AC-procedure afgewezen. Dat kan invloed hebben gehad op de gevonden migratiemotieven. Het is voor te stellen dat asielzoekers met migratiemotieven die overduidelijk niet onder het vluchtelingenrecht vallen, vaker in de AC-procedure terecht komen. Motieven van bijvoorbeeld uitsluitend economische aard zullen in de laatstgenoemde procedure vermoedelijk meer voorkomen. De resultaten zijn daarom niet generaliseerbaar naar asielzoekers die in de AC-procedure zijn afgewezen.

4. Resultaten

Door het bestuderen van asioldossiers is onderzocht hoe het mogelijk is dat asielzoekers zijn uitgeprocedeerd, terwijl ze aangeven zich zorgen te maken over hun veiligheid bij terugkeer naar het land van herkomst. Leerkes et al. (2010) benoemen drie hypothesen:

1. de respondenten kunnen om strategische redenen hebben gelogen over hun herkomstland;
2. de respondenten kunnen een verouderd beeld van de veiligheidssituatie hebben; of
3. de respondenten hebben mogelijk niet de mate van bescherming gekregen die zij in Nederland hoopten te vinden. Enerzijds kunnen migratiemotieven buiten het asielrecht vallen. Anderzijds kan de asielaanvraag mislukken door gebrek aan bewijs of door af te wijken van procedurele voorschriften. De derde mogelijkheid heeft centraal gestaan in het onderzoek en zal het meest uitgebreid besproken worden. De twee andere mogelijkheden zullen aan het einde van het hoofdstuk kort aan de orde komen.

In de asioldossiers is gezocht naar migratiemotieven en de gronden waarop de asielaanvragen zijn afgewezen. Deze zijn weergegeven in respectievelijk Tabel 3 en Tabel 4. De aantallen in de tabellen moeten meer als indicatie van de verhoudingen dan als exacte aantallen gelezen worden. Steeds is de kern van de migratiemotieven en de afwijzingsgronden uit de dossiers gehaald. Dit is zo nauwkeurig mogelijk gedaan, maar wanneer iets in de analyse niet als de kern naar voren is gekomen, betekent dat niet dat het geen enkele rol kan hebben gespeeld.

Tabel 3 geeft de volgens de IND-registratie in de asielprocedure opgegeven migratiemotieven weer van de 63 respondenten van wie de asielaanvraag is afgewezen. De hoofdtypen laten zien op wie of wat het migratiemotief betrekking heeft. De subtypen beschrijven specifiek wat de aard van het motief is. Asielzoekers kunnen om meer dan één reden hun land van herkomst hebben verlaten. De aantallen in de tabel zijn opgeteld dan ook niet gelijk aan het aantal respondenten. Ook kunnen motieven met elkaar verweven zijn. Een voorbeeld is iemand die zegt gevangen te hebben gezeten en tijdens zijn detentie zwaar te zijn mishandeld. Deze persoon zal zowel ingedeeld worden bij 'detentie' als bij 'mishandeld'. Ook kan iemand zowel gedetineerd zijn geweest als vrees voor een nieuwe detentie. Deze persoon zal zowel bij 'detentie' als 'vrees voor detentie' worden ingedeeld.

Tabel 3

*In de Asieldossiers Geregistreeerde Migratiemotieven van Respondenten met een Afgewezen Asielaanvraag (n=63)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Autoriteiten	Problemen met de overheid (n=8) (Onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=12) Vrees voor (onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=7) Vrees gedood te worden/met de dood bedreigd (n=4) Mishandeling/verkrachting (n=7) Militaire dienst (n=5) Familielid/-leden gedood/geëxecuteerd (n=4)
2. Groeperingen buiten autoriteiten	Meegenomen/gevangen gehouden (n=5) Bedreiging en/of vrees gedood te worden (n=12) Geweld/mishandeling/verkrachting (n=3) Familielid/-leden gedood (n=4)
3. Medeburgers	Geweld, discriminatie of bedreiging vanwege etniciteit of religie (n=7) Bedreiging/wraakactie/vrees gedood te worden (n=5) Familielid/-leden gedood (n=2) Slecht behandeld (n=1)
4. Familie	Vrees gedood te worden/met dood bedreigd (n=5) Geweld/misbruik binnen gezin/familie (n=3) Echtgenoot in problemen (n=2) Heeft niemand/geen familie meer (n=3) Op zoek naar familie/gezinshereniging (n=2)
5. Algemene situatie	Onveiligheid (n=7)
6. Persoonlijk	Medisch (n=3) Economisch (n=1) Niet bekend met geloof en cultuur van herkomstland (n=1)
7. Overig	Meegekomen met persoon die onderdak bood (n=1) Verkocht (n=1) Geen informatie over motief (n=1)

* Per respondent kan meer dan één migratiemotief van toepassing zijn.

Veruit de meeste migratiemotieven zijn veiligheidsgerelateerd. Alleen de ‘overige’ motieven en enkele van de ‘persoonlijke’ motieven zijn minder duidelijk aan veiligheid te relateren. Ook het motief ‘op zoek naar familie/gezinshereniging’ binnen het hoofdtype ‘familie’ valt niet direct onder veiligheid.

De veiligheidsgerelateerde motieven zullen worden toegelicht in paragraaf 4.1. De voornaamste categorieën zullen daarbij worden geïllustreerd met een casusbeschrijving. Naast informatie over het migratiemotief en de afwijzingsgrond bevat de casusbeschrijving scores

van de respondent op terugkeerintentie en veronderstelde veiligheid, en informatie over het betreffende land van herkomst.

De in de dossiers gevonden afwijzingsgronden zijn weergegeven in Tabel 4. Vaak is er meer dan één afwijzingsgrond van toepassing op een asielaanvraag. De aantallen in de tabel zijn opgeteld dan ook niet gelijk aan het aantal respondenten. Ook kunnen categorieën deels met elkaar verweven zijn. Bij de bespreking van de afwijzingsgronden zal blijken dat de aannemelijkheid en ernst of de ernst en aard van een motief soms aan elkaar raken.

Tabel 4

*Afwijzingsgronden bij Respondenten met een Afgewezen Asielaanvraag (n=63)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Aannemelijkheid	Ongeloofwaardige verklaringen (n=31) Vrees niet (voldoende) aannemelijk of onderbouwd (n=11)
2. Ernst	Niet (voldoende) ernstig, onhoudbaar of acuut (n=14) Situatie is veranderd/verbeterd (n=9)
3. Aard	Kan in land van herkomst 'opgelost worden' (n=24) Algemene situatie (n=8) Artikel 1F van het vluchtelingenverdrag (n=3)
4. Procedureel	Niet spoedig de bescherming van de Nederlandse autoriteiten ingeroepen (n=3) Dublin-claim (n=1) Onttrokken aan toezicht/meldplicht (n=1) Toerekenbaar ontbreken van documenten (n=35) Valse documenten (n=2)

* Per respondent kunnen meerdere afwijzingsgronden van toepassing zijn.

We zien dat een aanzienlijk deel van de migratiemotieven vanwege de 'ernst' of de 'aard' buiten de asielwetgeving valt. Daarnaast is een groot deel van de motieven afgewezen op aannemelijkheid of procedurele punten. Daarbij zijn vooral 'ongeloofwaardige verklaringen' en het 'toerekenbaar ontbreken van documenten' van belang. Alle afwijzingsgronden zullen worden toegelicht in paragraaf 4.2. Daarna beschrijft paragraaf 4.3 per hoofdtype van de migratiemotieven waarom de motieven niet hebben geleid tot asiel.

4.1 Beschrijving van de gevonden migratiemotieven

4.1.1 Autoriteiten

Ruim veertig procent van de respondenten noemt één of meer migratiemotieven met betrekking tot de autoriteiten in het land van herkomst. Onder autoriteiten zijn soldaten, politieagenten, inlichtingendiensten, mensen met banden met de regering en overige overheidsfunctionarissen gerekend. Binnen dit hoofdtype zijn verschillende subtypen gevonden. Na de bespreking van deze subtypen volgt een casusbeschrijving van een asielzoeker met vrees voor de autoriteiten.

Problemen met de overheid

Een eerste motief heeft betrekking op problemen met de autoriteiten. Het kan gaan om bedreiging, een negatieve belangstelling en incidenten van uiteenlopende aard. Politieke activiteiten komen het vaakst als achterliggende oorzaak bij deze problemen naar voren. Een andere gevonden reden voor bedreiging door de overheid is de verdenking van samenwerking met rebellen of een familielid dat zich bij een rebellengroep heeft aangesloten. Ook etnische afkomst wordt genoemd als oorzaak voor incidenten met de overheid. Tot slot geven enkele asielzoekers aan dat familieleden in een negatieve belangstelling van de autoriteiten stonden.

(Onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie

Een deel van de asielzoekers zegt door de autoriteiten van iets te worden beschuldigd of al daadwerkelijk te zijn opgepakt, veroordeeld of gedetineerd te zijn geweest. De helft van de personen met dit migratiemotief stelt vanuit detentie te zijn ontsnapt. De redenen voor de beschuldigingen, veroordelingen en detentie lopen uiteen. In een paar gevallen zou er sprake zijn geweest van detentie vanwege politieke activiteiten, zoals deelname aan een demonstratie. Anderen geven aan te worden beschuldigd van feiten waarvoor ze gedood vrezden te worden, zoals verraad aan de autoriteiten of een moord. Ook stelt iemand te zijn opgepakt omdat hij voor rebel werd aangezien en een ander heeft vastgezet vanwege werkzaamheden van een familielid. Sommige asielzoekers geven expliciet aan dat de beschuldiging of veroordeling onterecht is, bij anderen komt niet naar voren of het wel of niet terecht wordt gevonden.

Vrees voor (onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie

Naast daadwerkelijke beschuldigingen, veroordelingen, arrestaties en detentie bestaat ook de vrees dat dit in de toekomst (opnieuw) het geval zal zijn. Een deel van de asielzoekers die dit aangeeft, heeft hier al mee te maken gehad en vreest hetzelfde voor de toekomst. Zij zijn ook bij het vorige motief ingedeeld. Personen vrezen onder meer te worden beschuldigd of veroordeeld wegens overspel, lidmaatschap van een bepaalde groepering of politieke activiteiten. Eén persoon vreest detentie vanwege het niet hebben van een nationaliteit.

Mishandeling/verkrachting

Mishandeling wordt in bijna alle gevallen in samenhang met een arrestatie of detentie genoemd. In één geval wordt gesproken over verkrachting tijdens detentie. Mishandeling wordt ook een keer los van arrestatie of detentie genoemd. Deze asielzoeker gaf aan door soldaten te zijn mishandeld vanwege de betrokkenheid van een familielid bij een rebellenbeweging.

Vrees gedood te worden

Vier mensen vrezen te worden gedood door de autoriteiten of door mensen met banden met de autoriteiten. In twee gevallen wordt gesproken over een familielid dat al gedood is, waarna de persoon hetzelfde vreest. Eén persoon is ontsnapt uit detentie en vreest bij terugkeer te worden vermoord. Een ander is bang om gedood te worden omdat hij verdacht wordt van samenwerking met rebellen.

Familielid/-leden gedood/geëxecuteerd

Enkele asielzoekers geven aan dat een familielid is geëxecuteerd of is omgebracht door de autoriteiten. Een voorbeeld is een familielid dat werd gedood tijdens een demonstratie. Zoals hierboven beschreven kan de dood van een familielid door toedoen van de autoriteiten samengaan met vrees voor het eigen leven.

Militaire dienst

In vijf gevallen werd een migratiemotief genoemd dat gerelateerd is aan militaire dienst. Onder dit motief vallen dienstweigering, het ongeoorloofd verlaten van het leger en de vrees voor een nieuwe dienstoproep.

Casusbeschrijving 4.1.1: Guineese man met vrees voor de autoriteiten

Meneer [...] werd in zijn land van herkomst opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een staatsgreep. Zelf stelt hij hier niets mee te maken te hebben; het is nooit in hem opgekomen om een staatsgreep te plegen. Tijdens zijn detentie is [...] regelmatig verhoord, waarbij hij ook werd mishandeld. Hij moest namen en informatie verstrekken, maar omdat hij niets met de verdenking te maken had, kon hij ook geen informatie geven. Na bijna een jaar te hebben vastgezet kreeg [...] hulp van een gevangenismedewerker. Deze man zorgde er voor dat [...] kon ontsnappen. Met behulp van een andere man is hij het land uit gevlucht. [...] vreest voor zijn leven wanneer hij terug zou moeten naar Guinee.

De verklaringen van [...] over zijn detentie komen niet overeen met onderzoek door een 'gezaghebbende bron' [bijvoorbeeld een individueel of algemeen ambtsbericht]. Zijn verhaal wordt daarom als ongeloofwaardig beoordeeld. De ongeloofwaardigheid wordt versterkt doordat [...] geen documenten heeft overlegd tijdens zijn aanvraag.

Uit het onderzoek van Leerkes et al. (2010) blijkt dat de terugkeerintentie van [...] zeer laag is. Op de vragen of de respondent van plan is terug te keren of zich in zou spannen om terug te keren naar het land van herkomst antwoordt hij met "zeer mee oneens". Ook beoordeelt hij de veiligheid in Guinee zeer negatief. Hij is het zeer oneens met de stelling dat het voor hem veilig is in Guinee en hij zou heel erg bang zijn als hij terug zou moeten.

Guinee is een van de minst ontwikkelde landen ter wereld.⁷ Vijftien procent van de Guineese kinderen sterft voor het vijfde levensjaar. Amnesty International maakt melding van diverse mensenrechtenschendingen in het land, waaronder willekeurige arrestaties, marteling en andere wreedheden door de politie en het leger.⁸

4.1.2 Groeperingen buiten de autoriteiten

Onder groeperingen buiten de autoriteiten vallen rebellenbewegingen, extremistische (religieuze) groeperingen, sektes en alle andere groepen die niet verbonden zijn aan de overheid.

Bedreiging en/of vrees gedood te worden

Veel asielzoekers geven aan te zijn bedreigd en/of vrezend gedood te worden door een groepering. Ruim de helft van deze groep is afkomstig uit Afghanistan en is bang voor de Taliban, bijvoorbeeld omdat ze als vijand worden beschouwd of beschuldigd worden van hulp aan andere partijen. Enkele asielzoekers uit andere landen vrezend gedood te worden omdat ze zich niet aan wilden sluiten bij een bepaalde sekte of genootschap. Iemand anders werd met

⁷ Bron: Wikipedia. Verkregen op 27 september 2011, van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Guinee>.

⁸ Bron: Amnesty International. Verkregen op 27 september 2011, van <http://www.amnesty.org/en/region/guinea/report-2011>.

de dood bedreigd door een groepering vanwege vroegere werkzaamheden van een familielid en ook werd iemand bedreigd door een extremistische religieuze groepering.

Meegenomen/gevangen gehouden

Bij dit motief horen vooral personen die gevangen zijn gehouden door rebellen. Ze geven aan te zijn ontsnapt of vrijgekocht. Twee personen zijn vastgehouden door de Taliban. Eén van hen is vrijgekocht en de ander is ontsnapt.

Geweld/mishandeling

Twee personen die door een groepering zijn vastgehouden geven aan tijdens deze gevangenschap te zijn mishandeld. Naast dit geweld tijdens gevangenschap geeft een vrouw aan op straat te zijn geslagen door de Taliban.

Familielid/-leden gedood

Van drie personen zijn er familieleden gedood door rebellen. Alle drie zijn ze vervolgens zelf meegenomen. Ook is een familielid van een asielzoeker gedood uit wraak voor vroegere werkzaamheden van een ander familielid.

Casusbeschrijving 4.1.2: Afghaanse man met vrees voor de Taliban

In 20** vluchtte [...] naar Nederland uit vrees voor de Taliban. Een familielid had vijanden bij de Taliban en hoewel [...] geen persoonlijke problemen had, betekende deze vijandschap dat de hele familie gevaar liep. Hierin zag [...] nog geen reden om te vluchten, maar hij was wel voorzichtig.

De problemen ontstonden pas echt toen [...] door de Taliban werd geronseld om te vechten. Hij werd meegenomen naar een voor hem onbekend gebied en kreeg een wapen. [...] wilde niet vechten. Hij had nooit een wapen gebruikt en wilde dat nu ook niet doen. Het lukte om te ontsnappen, maar hij durfde niet meer naar huis. In Afghanistan was hij niet meer veilig. Na een kort verblijf bij een familielid is [...] het land uit gevlucht.

Hoewel het verhaal en de verklaringen van [...] worden geloofd, leiden ze niet tot een verblijfsvergunning. De macht van de Taliban is inmiddels onder controle en er is niet gebleken dat [...] desondanks toch nog voor de Taliban te vrezen heeft. Er wordt gesteld dat zijn situatie niet wezenlijk verschilt van landgenoten in dezelfde positie. Hierdoor wordt zijn aanvraag aangemerkt als een beroep op de algemene situatie in Afghanistan, wat niet valt te herleiden tot een van de gronden van het Vluchtelingenverdrag.

Op de vragen of de respondent van plan is terug te keren of zich in zou spannen om terug te keren naar het land van herkomst antwoordt hij met “zeer mee oneens”. Ook wordt de veiligheid in het land van herkomst zeer negatief beoordeeld. Hij is het zeer oneens met de stelling dat het voor hem veilig is in het land van herkomst en hij zou heel erg bang zijn als hij terug zou moeten.

Afghanistan is een arm land. Een groot gedeelte van de bevolking is vanwege aanhoudende oorlogen afhankelijk van buitenlandse hulporganisaties om te kunnen overleven. Twintig procent van de Afghaanse kinderen sterft voor het vijfde levensjaar. Aanhangers van het verdreven Taliban-regime strijden nog steeds met geweld tegen 'ongelovigen' en het bewind van president Karzai.⁹

4.1.3 Medeburgers

Geweld, discriminatie of bedreiging vanwege etniciteit of religie

Onder het hoofdtype 'medeburgers' worden problemen vanwege etniciteit het vaakst genoemd. Asielzoekers met dit motief hebben hun land van herkomst verlaten omdat zij werden gediscrimineerd, gepest, aangevallen, bedreigd of mishandeld vanwege hun afkomst of religie. De omstandigheden werden door henzelf onhoudbaar of te gevaarlijk gevonden.

Bedreiging/wraakactie

Een andere voorname categorie binnen het hoofdtype 'medeburgers' is bedreiging of wraak. Deze personen werden (met de dood) bedreigd om iets waar zij zelf of hun familie bij betrokken (zouden) zijn geweest. Ook vond bedreiging plaats om te voorkomen dat getuigenissen werden afgelegd over het verleden van de bedreiger.

Familielid/-leden gedood

In twee gevallen zouden familieleden al het slachtoffer zijn geworden van de problemen met medeburgers. Een persoon die met de dood werd bedreigd vanwege zijn etniciteit stelde dat familieleden vanwege hun etniciteit waren vermoord. Ook een persoon die uit wraak met de dood werd bedreigd, stelde dat een familielid vanwege deze wraakactie om het leven was gebracht.

Slecht behandeld

Een persoon geeft aan problemen te hebben met zijn dorpsgenoten. Vanwege zijn lage sociaaleconomische situatie zouden ze hem hebben bedrogen en geslagen.

⁹ Bron: Wikipedia. Verkregen op 27 september 2011, van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Afghanistan>.

Casusbeschrijving 4.1.3: Iraakse vrouw met vrees voor een wraakactie door burgers

De zwager van mevrouw [...] was betrokken bij een ongeluk met enkele dodelijke slachtoffers. Hij heeft hiervoor een gevangenisstraf uitgezeten. Tijdens zijn detentie heeft de familie van mevrouw [...] geprobeerd om vrede te sluiten met de nabestaanden, maar dit bleek tevergeefs. Enkele nabestaanden waren uit op wraak. Nadat de zwager was vrijgelaten, wilden ze weten waar hij zich schuilhield. De echtgenoot van mevrouw [...] zei dit niet te weten, waarop hij met de dood werd bedreigd. Als hij zijn broer niet binnen enkele dagen tevoorschijn kon halen, zou uit wraak zijn gezin worden vermoord. Het gezin vond het te gevaarlijk worden en besloot te vertrekken. De overheid zou niet kunnen helpen; die doet in de ogen van mevrouw [...] helemaal niets. Ze hebben zelf geprobeerd het op traditionele wijze op te lossen met de nabestaanden, maar dat is niet gelukt. Daarom was het voor iedereen het beste om het land te verlaten.

Van het verhaal gaat een positieve overtuigingskracht uit, maar mevrouw [...] kan niet worden aangemerkt als een verdragsvluchteling. De reden van vertrek (bloedwraak) houdt geen verband met een van de vijf vervolgingsgronden. Bovendien had mevrouw [...] in het land van herkomst bescherming van de autoriteiten moeten inroepen. Er is niet gebleken dat zij dit heeft gedaan en ook niet dat dit niet mogelijk was.

Mevrouw [...] is niet van plan om terug te keren naar Irak. Op de vragen of ze van plan is terug te keren of zich in zou spannen om terug te keren naar het land van herkomst antwoordt ze met "zeer mee oneens". Daarnaast wordt de veiligheid in het land van herkomst zeer negatief beoordeeld. Ze is het zeer oneens met de stelling dat het veilig voor haar is in het land van herkomst en ze zou heel erg bang zijn als ze terug zou moeten.

Vanaf 1979 voerde Saddam Hoessein in Irak een schrikbewind. Onder zijn dictatuur raakte Irak verwickeld in meerdere bloedige oorlogen. In 2003 werd Saddam Hoessein onder leiding van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk verdreven tijdens de Irakoorklog.¹⁰ Het is echter nog steeds onrustig in het land. Bomaanslagen en geweld leiden tot veel vluchtelingen.¹¹

4.1.4 Familie

Vrees gedood te worden/met dood bedreigd

Vijf personen vrezen te worden gedood door een familielid en/of zijn met de dood bedreigd. Er kan rivaliteit binnen een familie zijn ontstaan of problemen binnen een huwelijk die er toe leiden dat mensen vrezen voor hun leven.

¹⁰ Bron: Wikipedia. Verkregen op 27 september 2011, van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Irak>.

¹¹ Bron: Amnesty International. Verkregen op 27 september 2011, van <http://www.amnesty.nl/mensenrechten/landen/irak>.

Geweld/misbruik binnen gezin/familie

Binnen dit subtype gaat het in twee gevallen om geweld en seksueel misbruik door een echtgenoot. Deze personen zijn ook ingedeeld bij het vorige motief omdat ze vrezen door hun echtgenoot gedood te worden. Een andere asielzoekster werd door haar familie aangezet tot prostitutie.

Echtgenoot in problemen

Soms hebben de problemen waarvoor gevlucht wordt (deels) geen betrekking op de persoon zelf, maar op een echtgenoot met wie iemand het land van herkomst verlaten heeft.

Heeft niemand/geen familie meer

Het niet hebben van familie komt voor als het centrale migratiemotief, maar ook als onderdeel of bijkomstigheid van andere redenen om het land van herkomst te verlaten. Een voorbeeld is een persoon die aangeeft niemand meer te hebben nadat een familielid is gedood. Zelf vreest hij nu ook gedood te worden.

Casusbeschrijving 4.1.4: Afghaanse vrouw met vrees voor haar echtgenoot en de overheid

[...] moest gedwongen trouwen. Haar echtgenoot sloeg haar, maar scheiden was niet mogelijk. Ze beschrijft haar leven als een hel. Toen haar echtgenoot een keer weg was van huis is ze door een familielid betrapt met een andere man. Als gevolg daarvan is ze geslagen en bedreigd. Ze wist dat als haar echtgenoot erachter zou komen, ze vermoord zou worden. Aan de autoriteiten kan ze geen bescherming vragen, want ze is er zeker van dat ze gestenigd zal worden wanneer ze voor de rechter moet komen.

Van het relaas van [...] moet een positieve overtuigingskracht uitgaan omdat ze ongedocumenteerd is. Haar verklaringen worden echter niet geloofd. Ze heeft verschillende verklaringen afgelegd over haar identiteit en tegenstrijdige verklaringen over haar gezinssituatie. Ook zijn haar verklaringen tegenstrijdig met wat enkele familieleden hebben verklaard. Er wordt niet geloofd dat [...] daadwerkelijk met de betreffende man getrouwd is.

De gegevens over terugkeerintentie van deze respondent ontbreken. Wel geeft ze aan heel erg bang te zijn wanneer ze terug zou moeten naar haar land van herkomst.

Achtergrondinformatie over Afghanistan is te vinden onderaan casusbeschrijving 4.1.2

4.1.5 Algemene situatie

Gezien de herkomstlanden van de respondenten – die op basis van externe informatie relatief onveilig lijken (Leerkes et al., 2010: 56) – valt het op dat zorgen om de algemene situatie in het land van herkomst niet vaak als de kern van een migratiemotief naar voren komen. Een reden hiervoor kan zijn dat zorgen om de algemene situatie in principe niet leiden tot een verblijfsvergunning. Ook wordt in de gehoren de nadruk gelegd op persoonlijke redenen voor het verlaten van het land van herkomst. Wellicht wordt om deze redenen zowel door de asielzoeker als door de IND minder ingegaan op de algemene situatie.

Onveiligheid

Toch geven zeven asielzoekers aan te zijn gevlucht vanwege een heersende oorlog of een onveilige situatie in het land van herkomst. Wel was dit bij vrijwel iedereen in combinatie met andere, meer persoonlijke motieven.

4.1.6 Persoonlijk

Naast migratiemotieven die betrekkingen hebben op andere personen of groeperingen, zijn er ook enkele motieven gevonden van een meer persoonlijke aard. Daarvan kunnen medische motieven als veiligheidsgerelateerd worden beschouwd, omdat ze raken aan persoonlijke veiligheid.

Medisch

Veel asielzoekers geven tijdens de procedure aan dat ze medische problemen hebben. Een deel van hen heeft een reguliere verblijfsvergunning gekregen vanwege een medische behandeling of een medische noodsituatie. Onder het motief ‘medisch’ zijn echter alleen de personen gerekend bij wie medische problemen werden genoemd als (onderdeel van) het migratiemotief.

4.2 Beschrijving van de gevonden afwijzingsgronden

4.2.1 Aannemelijkheid

Ongeloofwaardige verklaringen

Bij bijna de helft van de asielaanvragen werd door de IND geoordeeld dat er ongelofwaardige verklaringen zijn afgelegd. De gronden waarop geloofwaardigheid wordt beoordeeld, zijn besproken in het theoretisch kader. Daar is ook besproken dat een ongelofwaardig bevonden asielrelaas niet per definitie verzonnen is. Een in het onderzoek gevonden aanwijzing voor deze stelling is het feit dat sommige ‘ongeloofwaardige’ relazen later in de procedure toch geloofwaardig werden bevonden, met een verblijfsvergunning als gevolg. Dit was onder meer het geval bij een vrouw die ernstig te vrezen had voor haar echtgenoot, die tevens de leider van een sekte zou zijn. De vrouw had valse documenten overlegd en van haar asielrelaas moest daarom een positieve overtuigingskracht uitgaan. Haar verklaringen en vrees werden afgedaan als ongelofwaardig. Bovendien zou ze bescherming bij de autoriteiten kunnen vragen of zich ergens anders in het land kunnen vestigen. Bij een latere beoordeling werd het overleggen van valse documenten haar niet langer tegengeworpen. Daarna volgde de conclusie dat de ongelofwaardigheid onvoldoende gemotiveerd was. Ook werd gesteld dat de autoriteiten niet voldoende bescherming kunnen bieden en dat de vrouw geen vestigingsalternatief heeft. Op grond van deze nieuwe beoordeling kreeg de vrouw een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd.

De ongelofwaardig bevonden verklaringen worden onder andere vaag, bevreemdingwekkend of summier genoemd. Een voorbeeld van een bevreemdingwekkende verklaring is de stelling van een asielzoeker dat de mensen die hem op straat probeerden te vermoorden, hem eerst nog lieten bidden. Toen er opeens een auto aankwam sloegen ze op de vlucht. Deze gang van zaken wordt ongerijmd gevonden en duidt er volgens het dossier niet op dat er sprake was van een serieuze bedreiging. We zien hier dat ‘geloofwaardigheid’ en ‘ernst’ aan elkaar raken.

Ook kunnen verklaringen tegenstrijdig of inconsistent zijn. Ze komen dan niet overeen met andere verklaringen van de asielzoeker zelf (intern inconsistent), met verklaringen van andere personen (extern inconsistent) of met een geraadpleegd ambtsbericht of een andere gezaghebbende bron. Soms heeft het oordeel van tegenstrijdigheid betrekking op het reproduceren van data. Zo noemde een man drie keer een andere datum waarop een

gebeurtenis die centraal stond in zijn relaas, zou hebben plaatsgevonden. Hoewel de drie data steeds maar één dag van elkaar afweken, deden de wisselende verklaringen afbreuk aan de geloofwaardigheid van het relaas.

Onderstaande casus illustreert een relaas dat vaag, summier en tegenstrijdig is bevonden.

Casusbeschrijving 4.2.1: Guineese man met vrees voor rebellen

Bij een aanval van rebellen op het dorp van [...] werd een familielid bij wie hij in huis woonde vermoord. Zelf werd hij meegenomen. Hij weet niet hoelang hij door de rebellen vastgehouden is. Na enige tijd werd hij vrijgekocht door een man, waarna hij naar Nederland is vertrokken.

Het relaas van [...] is als ongeloofwaardig beoordeeld. Zijn verklaringen zijn vaag en summier en er wordt gesteld dat hij de indruk maakt dat hij niet mee wil werken aan het gehoor. Op veel vragen wordt geantwoord met 'dat weet ik niet' of 'dat ben ik vergeten'. Het gaat onder meer om vragen over zijn dorp en de dorpsbewoners. Of over de mensen die samen met hem vastgehouden werden door de rebellen. Zelf zegt hij dat de 'summiere' antwoorden het gevolg zijn van de oorlog en bezorgdheid om zijn familie. Ook worden zijn verklaringen intern en extern tegenstrijdig genoemd. Zo heeft hij in het eerste gehoor een ander geboortejaar opgegeven dan in het tweede gehoor en kan de leeftijd die hij bij een bepaalde gebeurtenis stelt te hebben gehad niet kloppen gezien zijn geboortedatum. Een andere verklaring komt niet overeen met wat een familielid van de man heeft verteld. Ze geven beide een andere uiterlijke beschrijving van de persoon door wie ze zijn vrijgekocht. Voor zover de verklaringen wel geloofwaardig zijn, wordt gesteld dat [...] slachtoffer is van de algemene situatie in Guinee.

De terugkeerintentie van [...] is laag. Op de vragen of de respondent van plan is terug te keren of zich in zou spannen om terug te keren naar het land van herkomst antwoordt hij met "zeer mee oneens". Ook beoordeelt hij de veiligheid in Guinee als slecht. Hij is het oneens met de stelling dat het voor hem veilig is in het land van herkomst en hij zou heel erg bang zijn als hij terug zou moeten.

Achtergrondinformatie over Guinee is te vinden onderaan casusbeschrijving 4.1.1.

Vrees niet (voldoende) aannemelijk of onderbouwd

Bij bovenstaande afwijzingsgrond worden de vertelde feiten niet geloofwaardig gevonden. Een andere situatie doet zich voor wanneer de vertelde feiten wel geloofwaardig zijn, maar de daaraan verbonden vrees niet. Er wordt dan bijvoorbeeld gesteld dat er geen of onvoldoende concrete aanwijzingen zijn die de vrees onderbouwen of dat de vrees slechts berust op vermoedens. In sommige gevallen zou dit aan 'ernst' kunnen raken. Voor de asielzoeker wordt geen reden gezien om bang te zijn; ondanks geloofwaardige verklaringen is de noodzaak tot bescherming niet aannemelijk gemaakt.

4.2.2 Ernst

Niet (voldoende) ernstig, onhoudbaar of acuut

Wanneer een asielzoeker zijn verhaal aannemelijk heeft weten te maken, leidt dat niet vanzelfsprekend tot een verblijfsvergunning. Er kan worden geoordeeld dat de situatie niet ernstig genoeg is. Zo werd in de dossiers gevonden dat een strafmaat waar iemand voor vreesde niet onevenredig zwaar werd bevonden, dat een bedreiging slechts van beperkte omvang was en dat een situatie waarin iemand problemen ondervond vanwege haar etniciteit niet onhoudbaar was.

Onder deze afwijzingsgrond valt ook de tegenwerping dat er geen sprake was van een acute vluchtsituatie. Eén keer werd dit tegengeworpen bij een man met vrees voor een groepering. Sinds het moment waarop volgens hem de problemen waren begonnen, had hij nog bijna tien jaar in zijn land van herkomst gewoond. Hieruit zou blijken dat de man in de gestelde vervolging blijkbaar geen noodzaak heeft gezien om te vertrekken, wat niet duidt op een acute vluchtsituatie. Over het relaas van een man die met de dood werd bedreigd, werd hetzelfde geoordeeld. Na de laatste bedreiging was de man nog een maand thuis gebleven en in die tijd hadden zich geen problemen voorgedaan. Zelf verklaart de man dat hij tijd nodig had om zijn vertrek voor te bereiden, maar in de beoordeling van zijn relaas draagt dit feit bij aan de stelling dat de vrees van de man niet reëel is.

Situatie is veranderd/verbeterd

Naast de beoordeling van de ernst van een situatie kan ook worden gesteld dat een situatie is veranderd of verbeterd. Deze afwijzingsgrond heeft in vrijwel alle gevallen betrekking op Afghaanse asielzoekers met vrees voor de Taliban. Er wordt gesteld dat de Taliban niet langer het gezag heeft en dat de veiligheidssituatie in het algemeen is verbeterd. Hier raken ernst en aard elkaar. Doordat de aard van de situatie is veranderd, zijn de omstandigheden minder of niet meer ernstig.

4.2.3 Aard

Kan in het land van herkomst 'opgelost worden'

Ook een veiligheidsgerelateerd migratiemotief waarvan de ernst erkend wordt, hoeft niet te leiden tot een verblijfsvergunning. Een motief kan buiten het Vluchtelingenverdrag vallen. In

dat geval zal bescherming aan de eigen autoriteiten moeten worden gevraagd of wordt geoordeeld dat de asielzoeker zich op een andere plek binnen het land van herkomst kan vestigen – het vestigingsalternatief. Deze afwijzingsgronden zijn samen ingedeeld onder de naam ‘kan in het land van herkomst “opgelost worden”’.

Een voorbeeld van zo’n situatie betreft iemand die vreest gedood te worden door een familielid. Deze vrees kan geloofd en erkend worden, maar er zal worden geoordeeld dat het motief geen verband houdt met een vervolgingsgrond en dat de persoon bescherming aan de autoriteiten kan vragen of ergens anders binnen het land kan gaan wonen.

Ook bestraffing door de autoriteiten voor commune delicten is onder deze afwijzingsgrond ingedeeld. Hiervan is sprake wanneer een asielzoeker in zijn land van herkomst een strafbepaling heeft overtreden die niet gerelateerd is aan het Vluchtelingenverdrag. In de dossiers werd dit tegengeworpen bij een man die onterecht zou zijn beschuldigd van een moord. Naast dat zijn relaas niet geloofwaardig werd bevonden, werd gesteld dat het om een commuun delict ging dat niet verdragsgerelateerd was. Zolang geen onevenredige of discriminatoire bestraffing plaatsvindt, zal dit geen reden zijn voor een verblijfsvergunning.¹²

Algemene situatie

Vluchten vanwege een algemene situatie in het land van herkomst is niet voldoende om in aanmerking te komen voor een verblijfsvergunning, tenzij er categoriaal beschermingsbeleid op een land van toepassing is. Wanneer dat niet het geval is, moeten asielzoekers op persoonlijke gronden te vrezen hebben voor vervolging in de zin van het vluchtelingenverdrag. Zo werd bij de asielaanvraag van een Afghaanse asielzoeker geconcludeerd dat de situatie van de betrokkene niet wezenlijk verschilt van landgenoten verkerend in dezelfde positie.

Artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag

Personen op wie artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag van toepassing is, komen niet in aanmerking voor vluchtelingenschap. Hieronder vallen personen ten aanzien van wie ernstige redenen zijn om te veronderstellen dat zij: 1. een misdrijf tegen de vrede, tegen de menselijkheid of een oorlogsmisdrijf hebben gepleegd; 2. een ernstig niet-politiek misdrijf

¹² Bron: Vreemdelingencirculaire 2000 (C) / 2.15

hebben gepleegd buiten het land van toevlucht, voordat zij als vluchteling werden toegelaten; of 3. zich schuldig hebben gemaakt aan handelingen in strijd met de doelstellingen en beginselen van de Verenigde Naties (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 24-25). In de dossiers zijn personen gevonden op wie volgens de IND het eerste punt van toepassing is.

Onderstaande casus beschrijft een ‘geloofwaardig’ relaas, waarvan wordt gesteld dat de problemen niet onhoudbaar zijn en in het land van herkomst kunnen worden opgelost.

Casusbeschrijving 4.2.2: Kazachstaanse vrouw. Heeft haar land van herkomst verlaten door problemen vanwege etniciteit

Mevrouw [...] is noodgedwongen met de rest van het gezin uit Kazachstan vertrokken omdat ze gediscrimineerd werden en gevaar liepen. Vanwege hun etniciteit en religie ondervond het gezin diverse problemen. Door de Kazachstaanse bevolking werden ze niet geaccepteerd en ook op school had [...] het moeilijk.

Twee keer werd ze op straat aangevallen door Kazachstaanse mannen. De mannen bedreigden haar en ze is zo hard geslagen dat ze buiten bewustzijn raakte. [...] was niet de enige uit de familie die met geweld te maken kreeg. Ook haar ouders en andere familieleden zijn het slachtoffer geworden van mishandeling.

[...] heeft haar verhaal aannemelijk kunnen maken, maar komt niet in aanmerking voor vluchtelingenschap. Er is niet gebleken dat de bestaansmogelijkheden voor het gezin onmogelijk waren in het land van herkomst en dat het onmogelijk was om op sociaal en maatschappelijk gebied te kunnen functioneren. Met de problemen vanwege hun etniciteit en religie kunnen ze zich tot de autoriteiten wenden en ook zouden ze de problemen kunnen ontlopen door zich ergens anders in het land te vestigen.

Er wordt erkend dat [...] zwaar mishandeld is, maar omdat de mishandeling niet van overheidswege is en de autoriteiten bescherming kunnen bieden, leidt dit niet tot een verblijfsvergunning.

[...] is niet van plan om terug te keren naar Kazachstan. Op de vragen voor terugkeerintentie scoort ze een 7, wat staat voor “zeer mee oneens”. Ook beoordeelt ze de veiligheid in Kazachstan zeer negatief. Ze is het zeer oneens met de stelling dat het voor haar veilig is in het land van herkomst en ze zou heel erg bang zijn als ze terug zou moeten.

Kazachstan is het meest welvarende land in Centraal Azië. Er wonen meer dan vijftig nationaliteiten, waarvan de Kazachen de belangrijkste bevolkingsgroep vormen. Sinds de onafhankelijkheid van Kazachstan in 1991 voert de regering een beleid om van het Kazachs de officiële taal te maken en worden Kazachen officieus bevoordeeld bij het arbeidsbeleid. Veel leden van minderheidsgroeperingen zijn in reactie daarop geëmigreerd.¹³

¹³ Bron: Wikipedia. Verkregen op 27 september 2011, van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kazachstan>.

4.2.4 Procedureel

Niet spoedig de bescherming van de Nederlandse autoriteiten ingeroepen

Een asielaanvraag kan worden afgewezen wanneer een asielzoeker geen grensoverschrijdingsdocument bezit, tenzij hij zich binnen 48 uur na aankomst in Nederland meldt en kenbaar maakt dat hij asiel wenst¹⁴. In drie gevallen werd bij de afwijzing van de aanvraag meegenomen dat dit niet was gebeurd. Zo staat in een dossier te lezen dat nu de betrokkene na binnenkomst niet zo spoedig mogelijk de bescherming van de autoriteiten heeft ingeroepen, het vermoeden bestaat dat zijn inreis niet werd ingegeven door asielrelevante redenen.

In één geval ging het om een persoon die acht jaar illegaal in Nederland verbleef voordat hij asiel aanvroeg. Zelf geeft hij als verklaring dat hij niets van asiel afwist en dat hij hierover niet is geïnformeerd, maar deze redenen worden niet afdoende gevonden. Bij een andere persoon werd hetzelfde tegengeworpen, met het verschil dat de periode tussen aankomst in Nederland en het aanvragen van asiel nu twee weken bedroeg. Zelf verklaart de persoon dat hij afhankelijk was van een begeleider en dat er sprake was van een taalbarrière, maar ook in deze redenering wordt niet meegegaan.

Dublin-claim

Uit de Dublin-Verordening volgt dat slechts één EU-lidstaat verantwoordelijk is voor een asielaanvraag. Wanneer Nederland niet verantwoordelijk is – bijvoorbeeld omdat een asielzoeker ook in een ander land een asielaanvraag heeft ingediend – kan binnen drie maanden een claim bij een ander land worden ingediend (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 180). In geval van een Dublin-claim wordt de asielaanvraag niet inhoudelijk behandeld. Er is bij deze grond dus niet zozeer sprake van een inhoudelijke afwijzing, maar er zal ook geen verblijfsvergunning worden verleend.

Onttrokken aan toezicht/meldplicht

Wanneer een asielzoeker zich ondanks een verplichting niet aan een meldplicht houdt, kan dit worden opgevat als aanwijzing dat hij het land heeft verlaten of zich definitief aan het toezicht heeft onttrokken. Wanneer dit twee keer achtereenvolgens gebeurt en er niet gereageerd wordt

¹⁴ Bron: Vreemdelingencirculaire 2000 (C) / 3.3

op het verzoek om in persoon gegevens te verstrekken over de onttrekking aan de meldplicht, kan geconcludeerd worden dat de persoon Nederland heeft verlaten of zich definitief aan het toezicht heeft onttrokken. De asielzoeker dient dan in de vreemdelingenadministratie te worden afgemeld.¹⁵

Toerekenbaar ontbreken van documenten

Wanneer relevante documenten ontbreken zonder dat daar een afdoende verklaring voor is gegeven, is sprake van het ‘toerekenbaar ontbreken van documenten’. Dit tast de geloofwaardigheid van het asielrelaas aan. Verklaringen over het ontbreken van documenten moeten consistent en geloofwaardig zijn. Wanneer documenten door schuld of nalatigheid zijn zoekgeraakt, dan valt dit de asielzoeker toe te rekenen. Het afgeven van documenten aan een reisagent – wat herhaaldelijk voorkomt – wordt de asielzoeker ook toegerekend, tenzij dit onder dwang is gebeurd (Spijkerboer & Vermeulen, 2005: 153-154). Naar het oordeel van de IND hebben 35 van de 63 respondenten toerekenbaar één of meer benodigde documenten niet overlegd. Van deze asielzoekers wordt een grotere inspanning verwacht om de noodzaak tot bescherming aannemelijk te maken.¹⁶

Valse documenten

Ook het overleggen van valse documenten tast de geloofwaardigheid van het asielrelaas aan. Het bezit van valse documenten kan leiden tot afwijzing van de asielaanvraag, behalve als dit noodzakelijk was om aan een vluchtsituatie te ontkomen. Eenmaal in Nederland moet dit dan wel onmiddellijk worden aangegeven aan het bevoegd gezag. Wanneer dit niet het geval is, zal het voor de asielzoeker moeilijker zijn om aannemelijk te maken dat hij bescherming nodig heeft.¹⁷

¹⁵ Bron: Vreemdelingencirculaire 2000 (A) / 7.7.1.4

¹⁶ Bron: Vreemdelingencirculaire 2000 (C) / 3.6.1

¹⁷ Bron: Vreemdelingencirculaire 2000 (C) / 3.4

4.3 Waarom leiden de migratiemotieven niet tot asiel?

4.3.1 Vrees voor autoriteiten in relatie met de afwijzingsgronden

In totaal waren er 26 asielzoekers met één of meer aan de autoriteiten gerelateerde migratiemotieven. De meeste van hen zijn er niet in geslaagd om hun relaas aannemelijk te maken. Bij negentien asielzoekers was er sprake van het ‘toerekenbaar ontbreken van documenten’, in twee gevallen in combinatie met valse documenten. Dit tast de geloofwaardigheid van het relaas aan. In zeventien gevallen is er volgens de IND sprake van ongeloofwaardige verklaringen. Dit lijkt de belangrijkste afwijzingsgrond binnen het hoofdtype ‘autoriteiten’. In vijf gevallen wordt de vrees onvoldoende aannemelijk of onderbouwd gevonden.

Andere gevonden afwijzingsgronden bij dit hoofdtype zijn – soms in combinatie met onaannemelijkheid – dat de gestelde feiten niet ernstig genoeg zijn of in het land van herkomst opgelost kunnen worden. Een argument voor deze laatstgenoemde grond is bijvoorbeeld dat de problemen niet verdragsgerelateerd zijn of dat er niet gebleken is dat de daders van een gestelde bedreiging tot de overheid behoorden. Drie asielzoekers hebben volgens de geldende richtlijnen niet spoedig de bescherming van de Nederlandse autoriteiten ingeroepen, waaruit geconcludeerd wordt dat er voor de komst naar Nederland vermoedelijk geen asielrelevante redenen zijn. Tot slot zijn twee personen in verband gebracht met het plegen van oorlogsmisdaden en (het faciliteren van) misdaden tegen de menselijkheid. Aan hen is artikel 1F van het vluchtelingenverdrag tegengeworpen.

4.3.2 Vrees voor groeperingen buiten de autoriteiten in relatie met de afwijzingsgronden

Zestien asielzoekers hebben één of meer migratiemotieven die gerelateerd zijn aan groeperingen buiten de autoriteiten. Bij de helft van de relazen in deze groep werd gesteld dat de situatie inmiddels is veranderd en/of verbeterd. Dit lijkt de belangrijkste afwijzingsgrond binnen het hoofdtype ‘groeperingen buiten de autoriteiten’. In alle gevallen gaat het om asielzoekers uit Afghanistan met vrees voor de Taliban.

Daarnaast is een aanzienlijk deel van de relazen niet aannemelijk bevonden. In zeven gevallen is er sprake van het ‘toerekenbaar ontbreken van documenten’, waardoor de geloofwaardigheid van het relaas is aangetast. Naar het oordeel van de IND bevatten zes

relazen ongeloofwaardige verklaringen en is in drie gevallen de vrees onvoldoende aannemelijk of onvoldoende onderbouwd.

In vijf gevallen werden de feiten onvoldoende ernstig of acuut gevonden en in vier gevallen werd gesteld dat de personen slachtoffer waren van de algemene situatie. Ook werd bij twee asielzoekers geoordeeld dat de genoemde problemen in het land van herkomst opgelost kunnen worden, eenmaal omdat er geen sprake zou zijn van een asielgrond en eenmaal omdat er voor de persoon een vestigingsalternatief bestaat.

Een asielzoeker heeft niet spoedig de bescherming van de Nederlandse autoriteiten ingeroepen, waaruit geconcludeerd wordt dat er voor de komst naar Nederland vermoedelijk geen asielrelevante redenen zijn. Tot slot is één persoon in verband gebracht met het plegen van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Aan hem is artikel 1F van het vluchtelingenverdrag tegengeworpen.

4.3.3 Vrees voor medeburgers in relatie met de afwijzingsgronden

Van de dertien relazen binnen het hoofdtype ‘medeburgers’ is in acht gevallen de afwijzingsgrond ‘kan in het land van herkomst opgelost worden’ van toepassing. Er wordt gesteld dat de autoriteiten bescherming kunnen bieden, bijvoorbeeld omdat er geen sprake is van een vervolgingsgrond of omdat de gestelde problemen geen betrekking op de overheid hebben. Ook wordt de aanwezigheid van een vestigingsalternatief veel genoemd.

Daarnaast is een groot deel van de asielrelazen niet aannemelijk bevonden; in zes gevallen zou er sprake zijn van ongeloofwaardige verklaringen en in twee gevallen van een onvoldoende aannemelijke of onvoldoende onderbouwde vrees. In zes gevallen was de geloofwaardigheid van de verklaringen op voorhand aangetast vanwege het ‘toerekenbaar ontbreken van documenten’.

Vijf keer wordt gesproken over een situatie die niet voldoende ernstig, onhoudbaar of acuut zou zijn. Tot slot werd één keer gesteld dat problemen met medeburgers het gevolg waren van een onrustige situatie in het land van herkomst die inmiddels verbeterd is.

4.3.4 Familie-gerelateerde migratiemotieven in verhouding met de afwijzingsgronden

Op de helft van de twaalf familie-gerelateerde asielrelazen is de afwijzingsgrond ‘kan in het land van herkomst opgelost worden’ van toepassing. Problemen in de privésfeer zijn niet

toereikend voor vluchtelingenschap en in veel gevallen wordt verwezen naar de autoriteiten die bescherming kunnen bieden of naar de aanwezigheid van een vestigingsalternatief.

Ook bij dit hoofdtype heeft niet iedereen zijn verhaal aannemelijk kunnen maken. Aan zeven personen werd het toerekenbaar ontbreken van documenten tegengeworpen, wat de geloofwaardigheid op voorhand aantast. Vier keer werden de verklaringen ongeloofwaardig bevonden en een keer zou de vrees voor familieleden niet aannemelijk zijn. Van een ander relaas werden de problemen onvoldoende zwaarwegend gevonden. Tot slot was op een asielaanvraag een Dublinclaim van toepassing.

4.3.5 Vrees voor de algemene situatie in verhouding met de afwijzingsgronden

Zeven asielzoekers noemen de algemene situatie in het land van herkomst als migratiemotief. Vier keer werd het relaas ongeloofwaardig gevonden, maar dit kan ook betrekking hebben gehad op andere, meer persoonlijke aspecten van het relaas. In vier gevallen was de geloofwaardigheid bij voorbaat aangetast vanwege ‘het toerekenbaar ontbreken van documenten’.

Daarnaast werd vier keer gesteld dat er een beroep is gedaan op de algemene situatie in het land van herkomst, wat niet voldoende is voor vluchtelingenschap. Zo werd bij een aanvraag aangegeven dat de situatie van de betrokkene niet wezenlijk verschilde van landgenoten die in dezelfde situatie verkeerden. Ook zou er één keer geen sprake zijn geweest van een acute vluchtsituatie.

Eén persoon had zich tot de autoriteiten kunnen richten voor bescherming (‘kan in het land van herkomst opgelost worden’) omdat er geen sprake was van specifiek op de persoon gerichte daden. Een andere persoon zou zich tijdens de procedure in Nederland hebben onttrokken aan toezicht en meldplicht.

4.3.6 Persoonlijke motieven in verhouding met de afwijzingsgronden

In twee gevallen zijn de medische motieven in combinatie met andere migratiemotieven genoemd en heeft de kern van de afwijzing hier niet specifiek betrekking op. De vrees wordt respectievelijk ongeloofwaardig en onaannemelijk bevonden, maar het is op basis van de data niet duidelijk of dit ook betrekking heeft op de medische problemen. In een ander geval heeft het medische motief ook niet geleid tot een verblijfsvergunning asiel, maar wel tot een

reguliere verblijfsvergunning wegens een medische behandeling en een medische noodsituatie.

Samengevat zijn er uiteenlopende veiligheidsgerelateerde migratiemotieven gevonden, waarbij gevreesd wordt voor autoriteiten, groeperingen buiten de autoriteiten, familieleden, medeburgers, de algemene situatie in een land of de persoonlijke (medische) situatie. Deze motieven hebben niet geleid tot een verblijfsvergunning asiel. Een aanzienlijk deel van deze veiligheidsgerelateerde migratiemotieven valt vanwege de ‘ernst’ of de ‘aard’ buiten de asielwetgeving. Daarnaast is een groot deel van deze asielaanvragen afgewezen op aannemelijkheid of procedurele punten. Daarbij zijn vooral ‘ongeloofwaardige verklaringen’ en het ‘toerekenbaar ontbreken van documenten’ van belang.

Een overzicht van alle veiligheidsgerelateerde motieven is weergegeven in Tabel 5. De subtypen die vanwege de ernst of aard niet – of alleen bij uitzondering – asielwaardig zijn, zijn vetgedrukt. De subtypen die, als ze aannemelijk kunnen worden gemaakt, waarschijnlijk asielwaardig zijn, staan cursief. We zullen eerst uitleggen hoe deze indeling tot stand is gekomen. Wanneer motieven niet geloofwaardig of aannemelijk zijn bevonden, is niet altijd een uitspraak gedaan over de ‘aard’ of de ‘ernst’. Het is lastig om zelf aan te geven welke van deze motieven ook in geval van ‘geloofwaardigheid’ niet asielwaardig zouden zijn, omdat de specifieke context en de landen daarbij erg van belang zijn. Daarom zijn de motieven waarbij alleen is gesteld dat ze ongeloofwaardig zijn in Tabel 5 buiten beschouwing gelaten. We houden dan de motieven over waarvan duidelijk is dat ze vanwege ‘ernst’ en/of ‘aard’ niet asielwaardig zijn. Vooral het aantal motieven binnen het hoofdtype ‘autoriteiten’ is minder geworden. Onder dit hoofdtype komen ‘vrees gedood te worden/met de dood bedreigd’, ‘familielid/-leden gedood of geëxecuteerd’ en ‘mishandeling/verkrachting’ nu helemaal niet meer voor (n=0). Deze motieven zijn in de tabel cursief weergegeven.¹⁸ Als ze aannemelijk kunnen worden gemaakt, zullen ze waarschijnlijk leiden tot asiel.

¹⁸ Ook het motief ‘slecht behandeld’ onder ‘medeburgers’ komt nu niet meer voor, maar deze categorie bestond uit slechts één respondent. Wanneer we inhoudelijk naar het motief kijken en het vergelijken met de andere motieven binnen het hoofdtype ‘medeburgers’, dan lijkt het waarschijnlijker dat ook dit motief niet asielwaardig is. Daarom staat het vetgedrukt.

Tabel 5

Overzicht van de Besproken Veiligheidsgerelateerde Migratiemotieven

Hoofdtype	Subtypen
1. Autoriteiten	Problemen met de overheid (n=2) (Onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=3) Vrees voor (onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=1) <i>Vrees gedood te worden/met de dood bedreigd (n=0)</i> <i>Mishandeling/verkrachting (n=0)</i> Militaire dienst (n=5) <i>Familielid/-leden gedood/geëxecuteerd (n=0)</i>
2. Groeperingen buiten autoriteiten	Meegenomen/gevangen gehouden (n=4) Bedreiging en/of vrees gedood te worden (n=8) Geweld/mishandeling/verkrachting (n=2) Familielid/-leden gedood (n=3)
3. Medeburgers	Geweld, discriminatie of bedreiging vanwege etniciteit of religie (n=6) Bedreiging/wraakactie/vrees gedood te worden (n=4) Familielid/-leden gedood (n=2) Slecht behandeld (n=0)
4. Familie	Vrees gedood te worden/met dood bedreigd (n=4) Geweld/misbruik binnen gezin/familie (n=2) Echtgenoot in problemen (n=1) Heeft niemand/geen familie meer (n=2)
5. Algemene situatie	Onveiligheid (n=6)
6. Persoonlijk	Medisch (n=3)

De vetgedrukte motieven in Tabel 5 zijn niet asielwaardig. Ze zijn afgewezen op ‘ernst’ en/of ‘aard’, of het zijn ‘ongeloofwaardige’ motieven waarbij een uitspraak is gedaan over de ‘ernst’ en/of ‘aard’. Het is niet zo dat deze motieven *nooit* asielwaardig zijn. Zoals gezegd zijn de specifieke context en de landen van herkomst van belang. Migratiemotieven met betrekking tot dienstweigering leiden bijvoorbeeld onder bepaalde voorwaarden tot een verblijfsvergunning, maar daaraan lijken enkele respondenten onder het subtype ‘militaire dienst’ niet te hebben voldaan. Ook zullen veel van de motieven *wel* asielwaardig zijn als de autoriteiten in het herkomstland geen bescherming (kunnen) bieden. Zo zijn er onder de respondenten met een verblijfsvergunning asiel migratiemotieven gevonden die te maken hebben met groeperingen buiten de overheid, waarbij geoordeeld werd dat bescherming door de autoriteiten onvoldoende mogelijk was.

4.4. Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met terugkeerintentie en de veronderstelde veiligheid in het land van herkomst

Naast het in kaart brengen van de migratiemotieven en de afwijzingsgronden was het in eerste instantie ook de bedoeling om de samenhang te berekenen tussen de migratiemotieven en afwijzingsgronden enerzijds en de terugkeerintentie en veronderstelde veiligheid anderzijds. De motieven en afwijzingsgronden bestaan echter uit veel verschillende categorieën. Het aantal hoofdtypen is nog beperkt, maar deze zijn onderverdeeld in verschillende subtypes die inhoudelijk gezien niet samengevoegd kunnen worden tot één variabele. Bovendien is het aantal respondenten die terugkeer niet categorisch uitsluiten of de veiligheid positiever beoordelen, niet erg groot. Dit was al een kleine groep, maar omdat niet alle dossiers zijn gevonden, zijn er nog enkele respondenten afgevallen. Beide omstandigheden samen maken een statistische berekening van de samenhang problematisch. Wel kunnen we beschrijven in welke categorieën de respondenten vallen die terugkeer niet categorisch uitsluiten of die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordelen.

4.4.1 Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met terugkeerintentie

Personen die op het gemiddelde van de vragen “Ik ben van plan om terug te keren naar mijn land van herkomst als ik geen verblijfsvergunning krijg” en “Ik zal me inspannen om terug te keren naar mijn land van herkomst als ik geen verblijfsvergunning krijg” een score van vijf of lager hebben, zijn hier aangemerkt als personen die terugkeer niet categorisch uitsluiten.

De migratiemotieven en afwijzingsgronden van de twaalf respondenten die terugkeer niet categorisch uitsluiten, zijn weergegeven in bijlage A. Er lijken geen specifieke migratiemotieven op deze groep van toepassing. Alle hoofdtypen – behalve het hoofdtype ‘persoonlijk’ – zijn vertegenwoordigd. De migratiemotieven variëren van iemand die zijn herkomstland zelf niet wilde verlaten maar werd verkocht, tot iemand die gedood vreest te worden door een familielid. Van de afwijzingsgronden lijken vooral ‘ongeloofwaardigheid’ en ‘kan in het land van herkomst opgelost worden’ van belang. Dit zijn ook over alle afgewezen asielrelazen gezien de twee belangrijkste afwijzingsgronden, dus ook dit lijkt niet specifiek voor de groep die terugkeer niet categorisch uitsluit.

4.4.2 Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met de veronderstelde veiligheid in het land van herkomst

Personen die op het gemiddelde van de twee vragen “Het is voor mij veilig in mijn land van herkomst” en “Zou u bang zijn als u in de komende 12 maanden zou terugkeren?” een score van vier of lager hebben, zijn hier aangemerkt als personen die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordelen.

De migratiemotieven en afwijzingsgronden van de zes respondenten die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordelen, zijn weergegeven in bijlage B. Eén van deze personen is in het buitenland op zoek gegaan naar familie, één persoon had in het land van herkomst niemand die voor haar kon zorgen en één persoon wilde zelf het land van herkomst niet verlaten maar werd verkocht. Hoewel het lastig is om een objectieve grens voor onveiligheidsgevoelens te trekken – hier zal in de conclusie verder op in gegaan worden – lijken deze personen inderdaad uit een minder onveilige situatie te zijn vertrokken dan sommige andere verhalen die besproken zijn. Een van de relazen is ongeloofwaardig gevonden en in alle drie de gevallen is geoordeeld dat er geen raakvlakken met het Vluchtelingenverdrag zijn (‘kan in het land van herkomst ‘opgelost’ worden’). Hieraan werd één keer toegevoegd dat de reden voor vertrek niet voldoende zwaarwegend is.

Van de overige drie personen heeft één persoon vrees voor de autoriteiten, één persoon heeft problemen met dorpsgenoten en één persoon is gevlucht voor een algemene onveilige situatie. Deze motieven lijken meer veiligheidsgerelateerd dan de drie hierboven beschreven motieven. Alle drie de relazen zijn ongeloofwaardig bevonden. Daaraan werd in één geval toegevoegd dat er geen sprake was van een acute vluchtsituatie en dat niet spoedig de bescherming van de Nederlandse autoriteiten is ingeroepen.

Hoewel het om weinig respondenten gaat, lijkt het er op dat de personen die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordelen, in verhouding vaker een migratiemotief hebben dat minder duidelijk veiligheidsgerelateerd is. Dit biedt verdere ondersteuning dat er bij de vragen over de veronderstelde veiligheid niet op grote schaal sprake is geweest van strategische respons. De afwijzingsgronden hebben betrekking op de aannemelijkheid, ernst en aard van de motieven.

Wanneer we de groep die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordeelt iets groter maken door de grens te verhogen naar een score van vijf, dan kunnen we nog drie respondenten toevoegen. Deze respondenten vrezen voor de algemene situatie, autoriteiten en

groeperingen buiten de autoriteiten. De toevoeging maakt de migratiemotieven weer meer divers. En de stelling dat de personen die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordelen, in verhouding vaker een migratiemotief hebben dat minder duidelijk veiligheidsgerelateerd is, gaat hierdoor niet meer op. Van de afwijzingsgronden lijken nu vooral ‘ongeloofwaardigheid’ en ‘kan in het land van herkomst opgelost worden’ van belang. Dit zijn ook over alle afgewezen asielrelazen gezien de twee belangrijkste afwijzingsgronden, dus dit lijkt niet specifiek voor de groep die de veiligheid positiever beoordeelt. Door het criterium voor veronderstelde veiligheid te verruimen, gaan de resultaten meer lijken op de resultaten van respondenten die terugkeer niet categorisch uitsluiten.

4.5 Geboorteland van de respondenten: strategische beantwoording?

Een andere onderzochte deelvraag luidde of de respondenten daadwerkelijk afkomstig zijn uit de aan Leerkes et al. (2010) gerapporteerde herkomstlanden. Hoewel ook de asioldossiers hier niet vanzelfsprekend volledige zekerheid bieden, kan er wel worden gekeken of het aan de onderzoekers gerapporteerde geboorteland overeenkomt met het in het dossier opgegeven geboorteland en of de IND hieraan twijfelt.

In alle 76 dossiers kwam het geboorteland overeen met het aan de onderzoekers gerapporteerde geboorteland. Wel oordeelde de IND bij één persoon dat de nationaliteit (en daarmee het geboorteland) niet klopte. Bij vijf andere personen twijfelde de IND aan de nationaliteit (en daarmee aan het geboorteland). Eén van deze personen kreeg het voordeel van de twijfel. Tot slot stelde de IND bij nog een persoon dat hij de opgegeven nationaliteit niet bezat. Deze nationaliteit was echter anders dan het geboorteland, en dit geboorteland was wel hetzelfde als het in het onderzoek gerapporteerde land. Wanneer we deze laatste persoon niet meerekenen, dan hebben 1 en mogelijk 6 van de 76 personen in het onderzoek een verkeerd geboorteland opgegeven. Dat duidt niet op massale strategische beantwoording.

4.6 Verouderd beeld van het land van herkomst

Het onderzoek heeft zich niet specifiek gericht op de vraag of respondenten een verouderd beeld van het land van herkomst hebben. Wel bieden de resultaten aanwijzingen dat dit voor een deel van de asielzoekers het geval kan zijn geweest. In negen gevallen werd er bij een afgewezen migratiemotief door de IND geoordeeld dat de situatie veranderd en/of verbeterd

zou zijn. Dit had voornamelijk betrekking op Afghaanse asielzoekers met vrees voor de Taliban. Ten opzichte van dit standpunt zou gesteld kunnen worden dat deze asielzoekers een verouderd beeld hebben van de situatie in het land van herkomst, maar het kan ook betekenen dat zij dezelfde situatie anders beoordelen dan de Nederlandse overheid.

5. Conclusie en discussie

Door het bestuderen van asioldossiers is onderzocht hoe het mogelijk is dat asielzoekers zijn uitgeprocedeerd, terwijl ze aangeven zich zorgen te maken over hun veiligheid bij terugkeer naar het land van herkomst.

Daarbij was een eerste vraag of de asielzoekers daadwerkelijk afkomstig zijn uit de aan Leerkes et al. (2010) gerapporteerde landen. Dat lijkt bij vrijwel alle asielzoekers het geval. Bij een enkeling heeft de IND twijfel over het herkomstland, maar er lijkt geen sprake te zijn van massale strategische beantwoording als het gaat om nationaliteit.

Een volgende vraag is waarom de respondenten hun herkomstland hebben verlaten. Er zijn uiteenlopende migratiemotieven gevonden, waarvan de meeste in meer of mindere mate veiligheidsgerelateerd zijn. Wanneer we voor ‘veiligheid’ een objectieve grens zouden proberen te trekken, zouden we zelf weer een nieuwe tweedeling creëren, terwijl de besproken literatuur en de resultaten juist laten zien dat een tweedeling problematisch is.

Migratiemotieven kunnen we beter als een continuüm zien, met economische motieven aan het ene uiterste en mensen die vrezen voor hun leven, aan het andere uiterste.

Slechts één asielzoeker gaf expliciet economische redenen als migratiemotief. Dat wil niet zeggen dat deze asielzoeker ook daadwerkelijk de enige was met dit motief. Om strategische redenen of door de opzet van de gehoren kunnen economische motieven naar de achtergrond zijn verdwenen. Ook is een groot deel van de relazen ongeloofwaardig bevonden. In deze groep bevinden zich wellicht meer asielzoekers die eigenlijk om economische redenen uit het land van herkomst zijn vertrokken, maar die om meer kans te maken op een verblijfsvergunning een ander verhaal hebben verteld. In hoeverre dit aan de orde is valt niet te zeggen.

Maar daarnaast zijn er ook geloofwaardig geachte motieven gevonden die zich aan de veiligheidsgerelateerde kant van het continuüm bevinden en waarbij de asielaanvraag toch afgewezen is. Een voorbeeld betreft asielzoekers die vrezen gedood te worden door een familielid. Dit onderstreept de stelling dat de gelijkstelling van uitgeprocedeerde asielzoekers aan economische vluchtelingen of gelukszoekers niet juist is. In het publieke debat over ‘echte’ en ‘onechte’ vluchtelingen wordt er te weinig rekening mee gehouden dat de vluchtelingendefinitie het resultaat is van een categoriseringsproces waarin bepaalde keuzes en selecties zijn gemaakt. Een gegronde reden om bang te zijn is niet voldoende om als

vluchteling in Nederland te mogen blijven, maar kan wel een belemmering zijn voor terugkeer.

Naast het in kaart brengen van de migratiemotieven is onderzocht waarom de motieven niet tot een verblijfsvergunning hebben geleid. De voornaamste afwijzingsgronden hebben betrekking op de aannemelijkheid, ernst en aard van het asielrelaas. Over alle respondenten gezien lijkt ‘ongeloofwaardigheid’ de belangrijkste grond waarop relazen zijn afgewezen. Bij bijna de helft van de respondenten heeft de IND geoordeeld dat er sprake is van ongeloofwaardige verklaringen. Een deel van deze respondenten zou indien de verklaringen wel geloofd waren, wellicht *wel* in aanmerking zijn gekomen voor een verblijfsvergunning. Dit lijkt van toepassing op enkele motieven binnen het hoofdtype ‘autoriteiten’. Andere asielrelazen zouden in geval van geloofwaardigheid alsnog afgewezen kunnen worden, omdat het motief geen betrekking heeft op de autoriteiten. Anderzijds is er al aangehaald dat zich in de groep met ‘ongeloofwaardige verklaringen’ mogelijk meer asielzoekers met een economisch of anderszins niet-veiligheidsgerelateerd motief bevinden.

De vraag of alle ongeloofwaardige relazen afkomstig zijn van ‘onechte’ asielzoekers is discutabel. In sommige gevallen zijn de criteria voor geloofwaardigheid streng te noemen. Zo blijkt dat het geheugen onbetrouwbaar is voor tijden en data (McIntyre & Craik, 1987, in Cohen, 2002: 296), terwijl wisselende verklaringen over data wel bij de beoordeling van geloofwaardigheid betrokken worden – waar het soms maar enkele dagen verschil betreft. Ook het feit dat al na een periode van twee weken gesteld kan worden dat iemand zich niet spoedig genoeg bij de Nederlandse autoriteiten heeft gemeld – waardoor twijfel over de afgelegde verklaringen ontstaat – is vrij strikt. Over de mate waarin de asielaanvragen in dit onderzoek terecht of onterecht als ongeloofwaardig zijn beoordeeld, zullen geen uitspraken worden gedaan. Dat is op basis van de verworven data ook niet mogelijk. Wel is het gezien de aard van de meeste migratiemotieven – waarbij een deel van de asielzoekers vreest voor hun leven – zorgelijk dat verklaringen mogelijk onterecht als ongeloofwaardig zijn bestempeld.

Ook de ‘aard’ van het motief is in veel gevallen niet voldoende voor een verblijfsvergunning. Veel asielzoekers zouden bij de autoriteiten in het land van herkomst bescherming kunnen vragen of zich ergens anders in het land kunnen vestigen, bijvoorbeeld omdat de problemen geen betrekking hebben op de autoriteiten of omdat er geen raakvlakken met het Vluchtelingenverdrag zijn. Tot slot is de ‘ernst’ van de motieven een reden om asielaanvragen af te wijzen. Een deel van de relazen is niet ernstig, onhoudbaar of acuut

genoeg bevonden om te leiden tot een verblijfsvergunning, terwijl de respondenten dat zelf wel vinden.

Daarnaast springt er een procedureel aspect in het oog: het ‘toerekenbaar ontbreken van documenten’. Ruim de helft van de respondenten heeft naar het oordeel van de IND toerekenbaar geen of onvoldoende documenten overlegd bij de asielaanvraag. Dit leidt niet onmiddellijk tot een afwijzing, maar tast wel de geloofwaardigheid van het asielrelaas aan. Door een restrictief migratiebeleid is het niet altijd mogelijk om op een reguliere manier [bijvoorbeeld met (echte) documenten] een land binnen te komen (Van Liempt, 2004: 6). Van Liempt (2007: 11) wijst er op dat migranten die in principe bescherming zouden moeten krijgen, hierdoor vaak geclassificeerd worden als ‘illegale’ migranten of ‘frauduleuze’ asielzoekers.

Binnen elk hoofdtype van de migratiemotieven is ‘ongeloofwaardigheid’ dus een belangrijke afwijzingsgrond. Wanneer we per hoofdtype naar de migratiemotieven kijken, zit er wel enige variatie in de afwijzingsgrond die het meest van toepassing is. Bij het hoofdtype ‘autoriteiten’ is ‘aannemelijkheid’ de voornaamste afwijzingsgrond. Het grootste deel van de relazen is ongeloofwaardig bevonden en bij een deel van de overige relazen wordt de vrees niet aannemelijk gevonden. Bij het hoofdtype ‘groeperingen buiten de autoriteiten’ is vooral de ‘ernst’ van belang. In de helft van de gevallen zou sprake zijn van een situatie die inmiddels verbeterd is. Bij de hoofdtypes ‘medeburgers’ en ‘familie’ is de ‘aard’ van het relaas een voornamelijk grond voor een afwijzing. Omdat de problemen geen betrekking hebben op de overheid en er geen sprake is van een erkende vervolgingsgrond, kunnen deze asielzoekers volgens de geldende richtlijnen ondanks hun problemen terug naar het land van herkomst. De ‘aard’ van het relaas is ook een voornamelijk reden van afwijzing binnen het hoofdtype ‘algemene situatie’. Een beroep op de algemene situatie is niet voldoende voor vluchtelingenschap. De persoonlijke (medische) motieven komen te weinig voor om te spreken over een voornamelijk afwijzingsgrond.

De resultaten bieden enige aanwijzing voor de mogelijkheid dat een deel van de asielzoekers een verouderd beeld van het land van herkomst heeft – hoewel het onderzoek zich daar niet specifiek op gericht heeft. In negen gevallen werd bij een afgewezen migratiemotief door de IND geoordeeld dat de situatie veranderd en/of verbeterd zou zijn. Dit had voornamelijk betrekking op Afghaanse asielzoekers met vrees voor de Taliban. Het standpunt van de Nederlandse overheid hierover luidt dat de macht van de Taliban inmiddels onder controle is. Ten opzichte van dit standpunt zou gesteld kunnen worden dat deze

asielzoekers een verouderd beeld hebben van de situatie in het land van herkomst. Wanneer we echter afgaan op krantenartikelen en nieuwsberichten over aanslagen en geweld door de Taliban¹⁹ wordt duidelijk dat de Taliban nog niet uit beeld is. Formeel gezien kan de macht onder controle zijn, maar of dit door Afghaanse asielzoekers ook altijd zo ervaren wordt, valt te betwijfelen. Ook zou de Taliban opnieuw aan de macht kunnen komen. Dit maakt het voorstelbaar dat de vrees van de betreffende asielzoekers niet is afgenomen.

Er zijn geen specifieke migratiemotieven of afwijzingsgronden van toepassing op respondenten die terugkeer niet categorisch uitsluiten. Wel lijken personen die de veiligheid in het land van herkomst positiever beoordelen, in verhouding vaker een migratiemotief te hebben dat minder duidelijk veiligheidsgerelateerd is. Deze uitkomsten zijn echter gebaseerd op een beperkte groep respondenten. Het onderzoek heeft mede hierdoor minder inzicht kunnen bieden in de samenhang tussen migratiemotieven en afwijzingsgronden enerzijds en terugkeerintentie en de beoordeling van veiligheid anderzijds dan vooraf was voorzien.

Een laatste vraag is wat de resultaten betekenen voor het beleid en onderzoek rondom zelfstandige terugkeer. Het beeld van uitgeprocedeerde asielzoekers als ‘undeserving’ is verder genuanceerd. Dat ook asielaanvragen met veiligheidsmotieven afgewezen worden, impliceert dat zelfstandige terugkeer problematisch zal blijven door een spanning tussen gezochte en geboden bescherming. Het is mogelijk dat deze spanning nog toe zal nemen door de voorgenomen afschaffing van categoriale bescherming. Het onderzoek laat zien dat de oorzaak van problemen rondom zelfstandige terugkeer voor een deel gezocht moet worden in de selectiviteit van het vluchtelingenrecht.

Binnen het terugkeerbeleid kan geprobeerd worden om meer aansluiting te vinden bij de behoeften van de asielzoekers die zich zorgen maken om hun veiligheid. Erkennen dat er onder uitgeprocedeerde asielzoekers angst en zorgen leven over de situatie waar ze naar terug moeten, is daarbij een eerste stap. De volgende vraag is hoe je hier de beste ondersteuning bij kunt bieden. Het faciliteren van zelfstandige terugkeer zal niet alleen moeten inspelen op financiële behoeftes van uitgeprocedeerde asielzoekers, maar meer op hun zorgen en angsten.

Een voorbeeld van ondersteuning die verder gaat dan financiële hulp, is een door IOM uitgevoerd project waarbij een databank is ontwikkeld met actuele informatie over landen van

¹⁹ Zie voor recente berichten bijvoorbeeld: ‘*Nieuwe strategie Taliban lijkt succesvol*’ (Verkregen op 5 augustus 2011, van <http://nos.nl/op3/artikel/261821-nieuwe-strategie-taliban-lijkt-succesvol.html>) of ‘*Aanvallen op overheidsgebouwen in Uruzgan; zeker 17 doden*’ (Verkregen op 5 augustus 2011, van <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/07/28/aanvallen-op-overheidsgebouwen-in-uruzgan-zeker-17-doden>).

herkomst en waar potentiële terugkeerders terecht kunnen met gerichte vragen (EMN, 2009: 42). Concrete voorlichting en informatie zouden mogelijk een deel van de onzekerheid over terugkeer kunnen wegnemen. Hetzelfde geldt voor voorlichting over beschermingsmogelijkheden in het herkomstland. Veel respondenten met veiligheidsgerelateerde migratiemotieven hebben immers geen asielvergunning gekregen omdat de eigen autoriteiten bescherming zouden kunnen bieden. Voor de betreffende asielzoekers zou het belangrijk kunnen zijn om te weten op welke wijze en bij welke personen of instanties deze bescherming ingeroepen kan worden.

Na het in kaart brengen van migratiemotieven en afwijzingsgronden van asielzoekers die vrezen voor hun veiligheid bij terugkeer, is een suggestie voor vervolgonderzoek om in kaart te brengen bij welke begeleiding deze groep het meest gebaat is. Dit kan onderzocht worden door middel van diepte-interviews onder uitgeprocedeerde asielzoekers, maar interviews leveren mogelijk slechts beperkte informatie. Veel uitgeprocedeerde asielzoekers zullen vermoedelijk aangeven dat ze hoe dan ook niet terug willen en dat terugkeer geen optie is, ook niet met ondersteuning. Een andere mogelijkheid is het evalueren van verschillende manieren van ondersteuning bij instanties die betrokken zijn bij terugkeer. Als onderdeel daarvan kunnen de scores vergeleken worden van uitgeprocedeerde asielzoekers op terugkeerintentie en veronderstelde veiligheid voor en na deelname aan een bepaald project. Naar verwachting zal veiligheidsgeoriënteerde ondersteuning een belangrijke aanvulling zijn op praktische en financiële hulp.

Literatuur

- Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (2006). *Categoriaal beschermingsbeleid, een 'nood zaak'*. Den Haag: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, 7 (1), 14-25.
- CBS (2011). Minder asielzoekers in 2010. Verkregen op 23 februari 2011, van: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/veiligheid-recht/publicaties/artikelen/archief/2011/2011-3317-wm.htm>.
- Cohen, J (2002). Questions of credibility: omissions, discrepancies and errors of recall in the testimony of asylum seekers. *International Journal of Refugee Law*, 13(3), 293-309.
- Davenport, C.H., Moore, W.H. & Poe, S.C. (2003). Sometimes you just have to leave: Domestic threats and forced migration, 1964-1989. *International Interactions*, 29, 27-55.
- De Beus, J.W. & Van Doorn, J.A.A. (1986). *De geconstrueerde samenleving. Vormen en gevolgen van classificerend beleid*. Meppel/Amsterdam: Boom.
- Desmet, E. (2002-2003). Vijftig jaar Verdrag van Genève betreffende de status van vluchtelingen: een kritische balans. *Jura Falconis*, 39 (3), 377-428.
- Doornbos, N. (2003). *De papieren asielzoeker. Institutionele communicatie in de asielprocedure*. Nijmegen: GNI.
- EMN (2009). *Gefaciliteerde terugkeer- en herintegratieprogramma's in Nederland*. Rijswijk: Ministerie van Justitie/INDIAC.
- INDIAC (2007). *Cohortanalyse asielprocedure 2001-2006*. Rijswijk: Ministerie van Justitie / INDIAC.
- Leerkes, A., Galloway, M. & Kromhout, M. (2010). *Kiezen tussen twee kwaden. Determinanten van blijf- en terugkeerintenties onder (bijna) uitgeprocedeerde asielmigranten*. Den Haag: WODC.
- Mascini, P., (2009). Explaining inequality in the implementation of asylum law. *Refuge*, 26(1).
- Mills, C. W. (1940). Situated actions and vocabularies of motive. *American Sociological Review*, 5(6), 904-913.
- Myers, N. (2002). Environmental refugees: a growing phenomenon in the 21st century. *Philosophical Transactions of the Royal Society London: Biological sciences: Series B357(1420)*, 609-613.

- Neumayer, E. (2005). B bogus refugees? The determinants of asylum migration to Western Europe. *International Studies Quarterly*, 49 (3), 389-410.
- Olde Monnikhof, M. & de Vreede, J. (2004). Terugkeerbeleid voor afgewezen asielzoekers. Evaluatie van het Terugkeerbeleid '99 en het terugkeerbeleid onder de Vreemdelingenwet 2000. In: Commissie Evaluatie Vreemdelingenwet 2000, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Kiwa Management Consultants & Bureau Boekhoorn Sociaal-wetenschappelijk Onderzoek, Evaluatie Vreemdelingenwet 2000. *Terugkeerbeleid en Operationeel Vreemdelingentoezicht*. Den Haag: Boom.
- Regeerakkoord VVD-CDA. Vrijheid en verantwoordelijkheid (2010). Verkregen op 6 april 2011, van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2010/09/30/regeerakkoord-vvd-cda.html>.
- Schuster, L. (2000). A comparative analysis of the asylum policy of seven European governments. *Journal of Refugee Studies*, 13(1), 118-132.
- Scott, J. (1998). *Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed*. New Haven: Yale University Press.
- Spijkerboer, T.P., & Vermeulen, B.P. (2005). *Vluchtelingenrecht*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Van Liempt, I.C. (2004). De sociale organisatie van mensensmokkel. Het beeld van mensensmokkel als grootschalige georganiseerde misdaad genuanceerd. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 31(1), 38-61.
- Van Liempt, I.C. (2007). Mensensmokkel naar Nederland. Aannames, percepties en effecten. *Migrantenstudies*, 23(1), 36-50.
- Weeks, J., Stoler, J. & Jankowski, P. (2011). Who's crossing the border: new data on undocumented immigrants to the United States, *Population, Space and Place*, 17 (1), 1-26.
- Zimmermann, S. E. (2009). Irregular secondary movements to Europe: seeking asylum beyond refuge. *Journal of Refugee Studies*, 22(1), 74-96.

Bijlage A Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met terugkeerintentie

Tabel A.1

*In de Asieldossiers Geregistreeerde Migratiemotieven van Respondenten met een Afgewezen Asielaanvraag die Terugkeer niet Categorisch Uitsluiten (score terugkeerintentie ≤ 5) (n=12)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Autoriteiten	Problemen met de overheid (n=1) (Onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=3) Vrees voor (onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/Arrestatie (n=3) Mishandeling/verkrachting (n=1)
2. Groeperingen buiten autoriteiten	Bedreiging en/of vrees gedood te worden door groepering (n=1)
3. Medeburgers	Slecht behandeld (n=1) Bedreiging/wraakactie/vrees gedood te worden (n=1) Familielid/-leden gedood (n=1)
4. Familie	Op zoek naar familie/gezinshereniging (n=1) Heeft niemand/geen familie meer (n=1) Vrees gedood te worden/met dood bedreigd (n=2)
5. Algemene situatie	Onveiligheid (n=2)
7. Overig	Verkocht (n=1)

* Per respondent kan meer dan één migratiemotief van toepassing zijn.

Tabel A.2

*Afwijzingsgronden bij Respondenten met een Afgewezen Asielaanvraag die Terugkeer niet Categorisch Uitsluiten (score terugkeerintentie ≤ 5) (n=12)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Aannemelijkheid	Ongeloofwaardige verklaringen (n=6) Vrees niet aannemelijk/niet (voldoende) onderbouwd (n=1)
2. Ernst	Niet (voldoende) ernstig, onhoudbaar of acuut (n=2)
3. Aard	Kan in land van herkomst 'opgelost worden' (n=8) Algemene situatie (n=1)
4. Procedureel	Toerekenbaar ontbreken van documenten (n=8) Valse documenten (n=1)

* Per respondent kunnen meerdere afwijzingsgronden van toepassing zijn.

Bijlage B Migratiemotieven en afwijzingsgronden in relatie met de veronderstelde veiligheid in het land van herkomst

Tabel B.1

*In de Asieldossiers Geregistreerde Migratiemotieven van Respondenten met een Afgewezen Asielaanvraag die de Veiligheid in het Land van Herkomst Positiever Beoordelen (score veiligheid land van herkomst ≤ 4) (n=6)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Autoriteiten	(Onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=1) Mishandeling/verkrachting (n=1)
3. Medeburgers	Slecht behandeld (n=1)
4. Familie	Op zoek naar familie/gezinshereniging (n=1) Heeft niemand/geen familie meer (n=1)
5. Algemene situatie	Onveiligheid (n=1)
6. Overig	Verkocht (n=1)

* Per respondent kan meer dan één motief van toepassing zijn.

Tabel B.2

*Afwijzingsgronden bij Respondenten met een Afgewezen Asielaanvraag die de Veiligheid in het Land van Herkomst Positiever Beoordelen (score veiligheid land van herkomst ≤ 4) (n=6)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Aannemelijkheid	Ongeloofwaardige verklaringen (n=4)
2. Ernst	Niet (voldoende) ernstig, onhoudbaar of acuut (n=2)
3. Aard	Kan in land van herkomst 'opgelost worden' (n=4)
4. Procedureel	Niet spoedig bescherming van de Nederlandse autoriteiten ingeroepen (n=1) Toerekenbaar ontbreken van documenten (n=3)

* Per respondent kunnen meerdere afwijzingsgronden van toepassing zijn.

Bijlage C Respondenten met een verblijfsvergunning asiel

Tabel C.1

*In de Asieldossiers Geregistreeerde Migratiemotieven van Respondenten met een Verblijfsvergunning Asiel (n=11)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Autoriteiten	(Onterechte) beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=2) Vrees voor (onterechte)beschuldiging/veroordeling/detentie/arrestatie (n=2) Vrees gedood te worden/met de dood bedreigd (n=2) Mishandeling/verkrachting (n=1) Familielid/-leden gedood/geëxecuteerd (n=2)
2. Groeperingen buiten autoriteiten	Meegenomen/gevangen gehouden/vrees voor ronseling (n=1) Bedreiging/vrees gedood te worden (n=5) Geweld/mishandeling/verkrachting (n=1) Familielid/-leden gedood (n=2)
3. Medeburgers	Geweld, discriminatie of bedreiging vanwege etniciteit of religie (n=1) Bedreiging/wraakactie/vrees gedood te worden (n=1) Familielid/-leden gedood (n=1)
4. Familie	Heeft niemand/geen familie meer (n=1) Vrees gedood te worden/met de dood bedreigd (n=1)
5. Algemene situatie	Onveiligheid (n=1) Streng regime (n=1)
7. Overig	Sluiting vluchtelingenkamp (n=1)

* Per respondent kan meer dan één migratiemotief van toepassing zijn.

Tabel C.2

*Afwijzingsgronden bij Respondenten met een Verblijfsvergunning Asiel (n=11)**

Hoofdtype	Subtypen
1. Aannemelijkheid	Verklaringen ongeloofwaardig (n=2) Vrees niet aannemelijk/niet (voldoende) onderbouwd (n=2)
2. Ernst	Niet (voldoende) ernstig/onhoudbaar/acuut (n=2) Situatie is veranderd/verbeterd (n=2)
3. Aard	Kan in land van herkomst 'opgelost worden' (n=2) Algemene situatie (n=1)
4. Procedureel	Toerekenbaar ontbreken documenten/valse documenten (n=7)

* Per respondent kunnen meerdere afwijzingsgronden van toepassing zijn.

* Wanneer afwijzingsgronden eerst zijn tegengeworpen (bijv. ongeloofwaardige verklaringen), maar later niet meer, dan zijn deze gronden niet ingedeeld. Wanneer afwijzingsgronden zijn tegengeworpen, maar er (om andere redenen) toch asiel is verleend, dan zijn de gronden wel ingedeeld.